

CEPHEDE KADINLAR IKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN

TOPLUMSAL
CİNSİYET
RİSKLERİ VE
UMUTLARI

HIZLI MÜDAHALE

Nellemann, C., Verma, R. ve Hislop, L. (eds). 2011. *İklim değişikliğinin ön cephesindeki kadınlar: Toplumsal cinsiyet riskleri ve umutlar*. Hızlı Müdahale Değerlendirmesi. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, GRID-Arendal.

ISBN: 978-82-7701-099-1

Birkeland Trykkeri AS, Norveç tarafından basılmıştır

Sorumluluk Reddi

Bu raporun içeriği UNEP, CICERO, ICIMOD veya katkıda bulunan kuruluşların görüşlerini veya politikalarını yansıtmak zorunda değildir. Kullanılan tanımlamalar ve beyanlar, UNEP, CICERO, ICIMOD veya katkıda bulunan kuruluşların herhangi bir ülkenin, bölgenin, şehrin, şirketin veya alanın yasal statüsüne veya otoritesine veya sınırlarının veya sınırlarının sınırlandırılmasına herhangi bir görüşünün ifadesi anlamına gelmez.

UNEP çevreye duyarlı uygulamaları
teşvik ediyor
küresel olarak ve kendi faaliyetlerimizde. Bu yayını
tamamen geri dönüştürülmüş kağıda
basılmıştır,
FSC sertifikalı, tüketici sonrası atık ve klor içermez.
Mürekkepler bitkisel bazlı ve kaplamalar su bazlıdır
tabanlıdır. Dağıtım politikamız karbon ayak izimizi
azaltmayı amaçlamaktadır.

HIZLI MÜDAHALE DEĞERLENDİRMESİ

CEPHEDE KADINLAR IKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN

TOPLUMSAL
CİNSİYET
RİSKLERİ VE
UMUTLARI

Editörler Christian Nellemann
Ritu Verma Lawrence
Hislop

Kartografya Riccardo Pravettoni

***"Kadınlar çok daha güçlü bir oynuyor
erkeklerden daha
ekosistem hizmetleri ve gıda güvenliği."***

Kadınlar, değişen iklimin etkileri konusunda genellikle ön saflarda yer almaktadır. Dünya genelinde giderek daha sık görülen kuraklık ve sel felaketleri, ekonomik olduğu kadar derin sosyal sonuçlar da doğurmaktadır. Asya'daki kadınlar ve insanlar şu anda en büyük risk altındadır ve bu bölgede her yıl 100 milyondan fazla insan etkilenmektedir.

Kalkınma ve yerleşim modelleri, yoksulları ve savunmasızları daha fazla risk altına sokmakta, birçoğu o sırada mevcut olan tek araziye yerleşmek zorunda kalmaktadır - bu araziler çoğu zaman sel ve çamur kaymalarına meyillidir. Bu rapor, kadınların bu tür olaylarda hayatlarını kaybetme ihtimalinin orantısız olduğunun altını çizmektedir.

Kuraklık veya sel gibi felaketler sırasında, toplulukların dağılması ve aile ve toplumdaki koruyucu örüntülerin bozulması sonucunda kadınlar da organize suç tacirlerine karşı daha savunmasız hale gelmektedir: bu raporda INTERPOL ve sivil toplum kuruluşları tarafından altı çizilen bir husus ve silahlı çatışmalar ve diğer felaketlerden bilinen bir istismar modeli.

Asya'nın sıradaglarının su havzalarında 1,3 milyardan fazla insan yaşamaktadır. Güney Asya'nın tahıl üretiminin yarısından fazlasının Hindukuş-Himalayalar'dan aşağıya doğru gerçekleştiği düşünüldüğünde, artan iklim değişikliğinin gıda güvenliği üzerindeki etkileri daha da önemli hale gelecektir. Burada adaptasyon çok önemli hale gelecektir.

Kadınlar deneyimleri, sorumlulukları ve güçleriyle uyum birincil kaynağı temsil etmektedir. Bu rapor

ekosistem hizmetleri ve gıda güvenliğinin yönetiminde kadınların erkeklerden çok daha güçlü bir rol oynadığını gösteren çok sayıda bilgi sunmaktadır. Dolayısıyla, sürdürülebilir adaptasyonun başarılı olabilmesi için toplumsal cinsiyete ve kadınların rolüne gerekmektedir.

Kadınların sesleri, sorumlulukları ve çevre ve karşılaştıkları zorluklarla ilgili bilgileri, hızla değişen iklime uyum sağlamanın merkezi bir parçası . UNEP, kadınların iklim değişikliği mücadelesinde oynadıkları ve bu yüzyılda giderek daha fazla oynayacakları önemli role ilişkin araştırma, anlayış ve sosyal yardımın güçlendirilmesinde ülkelerin ve ICIMOD gibi bölgesel kurumların işbirliği ve katkılarını memnuniyetle karşılamaktadır.

Hükümetlerin toplumsal cinsiyet konularını müdahalenin bir parçası haline getirme sorumluluğu vardır ve UNEP bu raporun, kalkınma ve iklim yardımı yelpazesinde faaliyet gösteren ilgili kurumlara kadınları stratejilerinin merkezine koymaları için bir odak noktası sağlamada rol oynayacağını ummaktadır.

Achim Steiner

BM Genel Sekreter Yardımcısı ve
UNEP İcra Direktörü

ÖZET

İnsanların iklim değişikliğine adaptasyonu, kırılganlığı ve dayanıklılığı bir dizi koşula bağlıdır. Bunlar, geçim kaynakları ve gıda güvenliği için hava koşullarına maruz kalma ve bağımlılık derecelerinden, cinsiyet, sosyal statü, ekonomik yoksulluk, güç, erişim ve hane halkı, topluluk ve toplumdaki kaynaklar üzerindeki kontrol ve sahiplikten etkilenen değişen uyum kapasitelerine kadar çeşitlilik göstermektedir. Dağ halkları, iklim etkileri ve değişiklikleri ağırlıklı olarak dağlık bölgelerde şiddetli olduğu için özellikle hassas durumdadır. Bu durum özellikle And Dağları, Afrika ve Asya'da geçerlidir.

İklim değişikliğine yanıt vermede karşılaşılan en önemli zorluklardan biri, çok fazla ve çok az su olaylarının sayısının artmasıdır. 1999'dan 2008'e kadar sel felaketleri Asya'da neredeyse 1 milyar insanı etkilemiştir. Bu rakamlar Avrupa'da yaklaşık 4 milyon, Amerika'da 28 ve Afrika'da 22 milyondur. Örneğin, 2010 yılında Pakistan'da meydana gelen sel, Hint Okyanusu tsunamisi (2004), Keşmir depremi (2005) ve Haiti depreminin (2010) toplam etkisinden daha fazla kişiyi etkilemiştir. Himalayalar'daki ani sellerin her yıl en az 5.000 kişinin hayatını kaybetmesine neden olduğu tahmin edilmektedir.

Güney'deki kadınlar, çarpık güç ilişkileri ve adaletsiz kültürel ve sosyal normlar nedeniyle afetlerin etkilerine karşı özellikle savunmasızdır. Aynı zamanda kadınlar, bilgi birikimleri, çoklu ve eş zamanlı sorumlulukları ve üretken alanlardaki rolleri nedeniyle sürdürülebilir adaptasyon seçeneklerinin geliştirilmesi için çok önemlidir. Bu alanlar tarım, meralar, biyoçeşitlilik ve ormanlardan hane halklarına, gelir elde etmeye, geçim kaynaklarına ve diğer sosyo-kültürel ve politik-ekonomik kurum ve ilişkilere kadar tüm sektörleri kapsamaktadır. Dünya genelinde kadınlar tarımdaki iş gücünün tahmini olarak %43'ünü oluşturmaktadır. Asya ve Afrika'da bu oran daha yüksektir, özellikle dağlık bölgelerde %50'nin üzerindedir. Dolayısıyla kadınlar, iklim değişikçe uyum çabalarında, çevresel sürdürülebilirlikte ve gıda güvenliğinde kilit bir rol oynamaktadır.

Bununla birlikte, örgün eğitime erişim eksikliği, ekonomik yoksulluk, gıda dağıtımında ayrımcılık, gıda güvensizliği, kaynaklara sınırlı erişim, politiklardan dışlanma gibi çeşitli dinamikler bazı kadınlar için uyumu daha zor hale getirmektedir.

ve karar alma kurumları ve süreçleri ve diğer sosyal marjinalleşme biçimleri. Bu dinamikler kadınları belirgin bir dezavantaja sokmaktadır ve çok az program adaptasyon için kadınları dahil etmekte veya onlara odaklanmaktadır.

Kadınlar genellikle bağımlı oldukları kaynaklara çok daha az erişebilmekte ve bu kaynaklar üzerinde çok daha az kontrol sahibi . Ayrıca hane halkından topluma, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylere kadar siyasette doğrudan yönetişim ve etkili nüfuz da sahip değildirler. Bazı bağlamlarda kadınlar genellikle hane içinde cinsiyete dayalı şiddete, tacize ve psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Bazı çalışmalar, ankete katılan kadın ve kız çocuklarının %95'inin ilk elden, %77'sinin ise aile üyeleri tarafından şiddete maruz kaldıklarını bildirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu tür durumlar kadınları olumsuz yönde etkilemekte ve kadınların olağanüstü olaylara ve çevrelerindeki değişikliklere uyum becerilerini daha da engellemektedir.

Kuraklık, seller ve iklimle ilgili diğer afetler gibi aşırı olaylar sırasında kadınlar, büyük ölçüde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle ek risklerle karşı karşıya ve bu da kadınların afet etkilerinin orantısız yükünü taşımasına neden olmaktadır. Dahası, kadınlar genellikle baş etme stratejilerini ve ağaca tırmanma ya da yüzme gibi hayat kurtarıcı becerileri öğrenmekten caydırılmaktadır. Her iki faktör de sel vurduğunda onları dezavantajlı duruma düşürmektedir. Çoğu zaman kadınların, kocalarının ya da ailelerindeki veya topluluklarındaki yaşlı erkeklerin izni olmadan evlerini tahliye etmelerine izin verilmez. Cinsiyete dayalı kültürel kıyafet kodları, krizler sırasında hareket kabiliyetlerini engelleyebilir ve bu da birçok afet sırasında orantısız ölüm oranlarının artmasına neden olur. Bu tür olaylar sırasında kadınlar ve kız çocukları sıklıkla sindirme ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmaktadır,

cinsel taciz ve tecavüz. Kadınlar ve kız çocukları ayrıca iklim kaynaklı afetlerin saldırısıyla daha da ciddi bir riskle karşı karşıya kalmaktadır: örgütlü insan ticareti.

Organize kadın ticareti, çevresel sorunlarla ilişkili potansiyel olarak ciddi bir risk olarak ortaya çıkmaktadır. Sel, kuraklık veya kıtlık gibi iklimle ilgili felaketler yerel güvenlik ağlarını bozabilir, normal sosyal kontrollerin ve korumaların aşınması ve bozulması kadınları ve çocukları refakatsiz, ayrılmış veya yetim bırakabilir. Bu da onları insan kaçakçılığının istismarına karşı özellikle savunmasız hale getirmektedir.

Bir doğal afet sonrasında, ekonomik ve güvenlikle ilgili zorluklar, hane halkından ve geçim kaynaklarından sorumlu olan kadınların geçici yardım, barınak ve akut güvensiz ortamlarda uygun yaşam koşulları aramalarına yol açarak onları sömürü ve insan ticareti için potansiyel hedef haline getirebilir. Fiziksel, sosyal ve ekonomik güvensizliğin artmasına neden olan ve kadınlarla çocukları etkileyen afetler, insan ticaretine yol açan itici faktörlerden bazılarıdır. Bu nedenle, güvensiz afet bölgeleri bu tür zararlı faaliyetler için potansiyel alanlar olarak değerlendirilmelidir.

Nepal'de her yıl tahminen 12.000-20.000 kadın ve çocuk - bazı erkek çocuklar da dahil olmak üzere - kaçırılmakta veya kandırılarak zorla çalıştırılmakta (yaklaşık %30) ve genelevlerde seks işçiliği yaptırılmaktadır (yaklaşık %70). Ekonomik açıdan yoksul dağ aileleri, kız çocuklarına yönelik sahte ücretli iş ve eğitim teklifleriyle kandırılmaya ve onları iyi kurulmuş bir istismar, zorla çalıştırma ve seks işçiliği sisteminin içine çekmeye karşı özellikle savunmasızdır. Bu insan ticaretinin bir kısmı ulusal ve bölgesel alanlarda gerçekleşmektedir, ancak yurtdışı varış noktaları arasında Hindistan, Çin ve Orta Doğu da yer almaktadır. Afetlerin olumsuz etkileri HIV/AIDS'e yakalanma olasılığı ile daha da kötüleşebilir. Örneğin, normal şartlar altında insan ticaretine maruz kalan kadın, erkek ve çocukların yaklaşık %12-54'ü HIV/AIDS'e yakalanmaktadır. Bu çocukların yaşları tipik olarak 7 ila 22 arasında değişmekte ve ortalama 16 . İnsan ticaretine maruz kalan çocuklar özellikle yüksek risk altındadır ve bazı araştırmalar bu çocukların en az %15'inin cinsel istismarın yanı sıra haftalık olarak başka şiddet türlerine de maruz kaldığını göstermektedir.

Siyasi çatışmalar veya iklimle ilgili felaketler sırasında olası yüksek sömürü seviyelerine ilişkin büyük bir belirsizlik mevcuttur. Maiti Nepal gibi insan ticareti karşıtı kuruluşlardan elde edilen yeni verilere dayanan tahminler, insan ticaretinin 1990'larda tahmini 3.000-5.000'den şu anki yıllık 12.000-20.000 seviyelerine yükselmiş olabileceğini göstermektedir. Veriler ayrıca afetler sırasında insan ticaretinin %20-%30 oranında artmış olabileceğine işaret etmektedir. Nitekim INTERPOL de afet veya çatışmaların, ailelerin parçalanması ve geçim kaynaklarının kaybedilmesi nedeniyle kadınların insan ticaretine maruz kalmasını artırabileceği konusunda uyarıda bulunmuştur. Bu nedenle, giderek artan aşırı iklim olayları, artan nüfus ve yoğunlaşan arazi kullanımı değişikliği, baskılar ve gasp nedeniyle kadınların ve çocukların sömürü ve istismara maruz kalmasını azaltmaya yönelik hedefli çabalar desteklenmeli ve uygulanmalıdır.

Kadınlar, iklim değişikliğinin hızlanması akut ve farklı etkilere maruz kalmaktadır. Bu etkiler, sosyal olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyet rolleri, sorumluluklar, algılar ve kadınları dezavantajlı konuma düşürme eğiliminde olan çarpık güç ilişkilerindeki mevcut eşitsizlikleri daha da kötüleştirir. Bununla birlikte kadınlar, tarım, gıda güvenliği, geçim kaynakları, gelir yaratma, çeşitli eko-sistemlerde hane halkı ve doğal kaynakların yönetimi ve çeşitli sosyo-kültürel, politik-ekonomik ve çevresel kurumlara katılımdaki kritik bilgi, deneyim, eylemlilik ve benzersiz rolleri sayesinde başarılı bir uyum için hayati bir umut da sağlamaktadır.

Hem etkilerle başa çıkma de uyum sağlama konusunda stratejik bir konuma sahip olan dağ kadınları, çevrelerinin sürdürülebilirliği konusunda ön saflarda yer almaktadır. Onlardan öğrenmek ve onlara yatırım yapmak, dağlık bölgelerin çok ötesinde gelecekteki uyum çabaları için çok önemli bir basamak ve katalizör sağlayacaktır. Kadınlara gereken önemin verilmesi ve uluslararası kalkınma çabalarına ve politika süreçlerine kendi başlarına stratejik öneme sahip kalkınma aktörleri olarak dahil edilmeleri halinde iklim değişikliğine uyum açısından nelerin mümkün olabileceğini bir düşünün. Her ne kadar kadınlar çevrenin ön saflarındaki yöneticiler arasında yer alsalar, genellikle kaynaklara eşit erişimden yoksun olsalar ve iklim değişikliği riskini orantısız bir şekilde taşırsalar da, aynı zamanda gelecek için en büyük umudu da sunmaktadırlar.

ÖNERİLER

Gıda güvenliği, tarım, meralar ve doğal kaynakların yönetimi alanlarında uyum programlarının tasarlanması

Kadınların ve erkeklerin doğal kaynak yönetiminin çeşitli alanlarında oynadıkları farklı ve çoklu rollerin yanı sıra hane halklarına, topluluklara, geçim kaynaklarına ve geleneksel ve yasal kurumlara ve ilişkilere (yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası) duyarlı ve duyarlı yollarla. Programlar, başarılı bir uygulama sağlamak ve bu vizyonu somut eyleme dönüştürmek için yeterli kaynakların tahsis edilmesini sağlamak için kadınlara ve toplumsal cinsiyet eşitliğine güçlü bir şekilde odaklanmalıdır.

Kadınların erişimini, kontrolünü ve sahipliğini sağlayarak kadınların geçim kaynaklarını iyileştirmek ve uyumu güçlendirmek

(arazi, çiftlik hayvanları, mülk ve gelir fırsatları gibi) ve kredi, bilgi, eğitim ve sosyal yardım ve kültürel olarak uygun ve emek tasarrufu sağlayan teknoloji gibi kalkınma kaynaklarına erişim.

Toplumsal cinsiyete duyarlı ve kültürel olarak uygun emek tasarrufu sağlayan yeşil teknolojilere, su hasadına, depolamaya, sulama sistemlerine ve yakacak odun ve kullanımının ikamelerine (bakım mekanizmaları dahil) yatırım yapın. Bu yatırımları kadınların ihtiyaçlarını ve endişelerini yansıtacak şekilde kadınlarla işbirliği içinde tasarlayın ve uygulayın. Fiziksel, kültürel, sosyal, ekonomik ve pratik unsurların, tarımı ve meraları destekleyen çeşitli ekosistemler içindeki geçim kaynakları uygulamalarıyla uyumlu olmasını sağlayın,

ormanlar, su havzaları, haneler ve topluluklar.

Araştırma, bilgi ve verilerdeki acil boşlukları doldurmak için iklim değişikliğinin çevresel, kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği perspektiflerinden sistematik bir analizini yapın. Verileri cinsiyete ve sınıf, yaş, medeni durum, yaşam döngüsü konumu, etnik köken gibi diğer farklılık alanlarına göre ayırıştırın,

kast, meslek ve bu farklılıklardan kaynaklanan güç ilişkileri bağlamında anlaşılmasını sağlamak. Araştırma, iklim ve diğer eşzamanlı değişim faktörlerinin sağladığı uyum, etkiler, tepkiler, kırılganlıklar ve fırsatlar açısından kadınların ve erkeklerin farklılaşan deneyimlerine odaklanmalıdır. Bununla birlikte, kadınların ihtiyaçlarına, önceliklerine, kısıtlamalarına, etkilerine, yerel stratejilerine, bilgilerine ve genellikle eşit olmayan toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında yerel tepkilerini tanımlayan anlamlı katılımlarına belirgin bir odaklanılmalıdır.

Kadınların karar alma süreçlerine daha fazla katılımı ve önemli bulunması için elverişli bir ortamın sağlanması

Yerel, toplumsal, ulusal, bölgesel ve uluslararası kurumlarda, süreçlerde, müzakerelerde ve iklim değişikliği konularıyla ilgili politikalarda politika oluşturma. Uyum programları, toplumsal cinsiyet sosyal güvenlik ihtiyaçlarını, güvenlik ağlarını ve katılımcı politikalar ve hedefler yoluyla kadınların her düzeyde yönetişime aktif katılımını ve kapasite güçlendirme, liderlik ve teknik becerilerin geliştirilmesi ve haklarının, eylemliliklerinin ve bilgilerinin açıkça tanınması ve desteklenmesi gibi uzun vadeli hedeflere sahip olmalıdır.

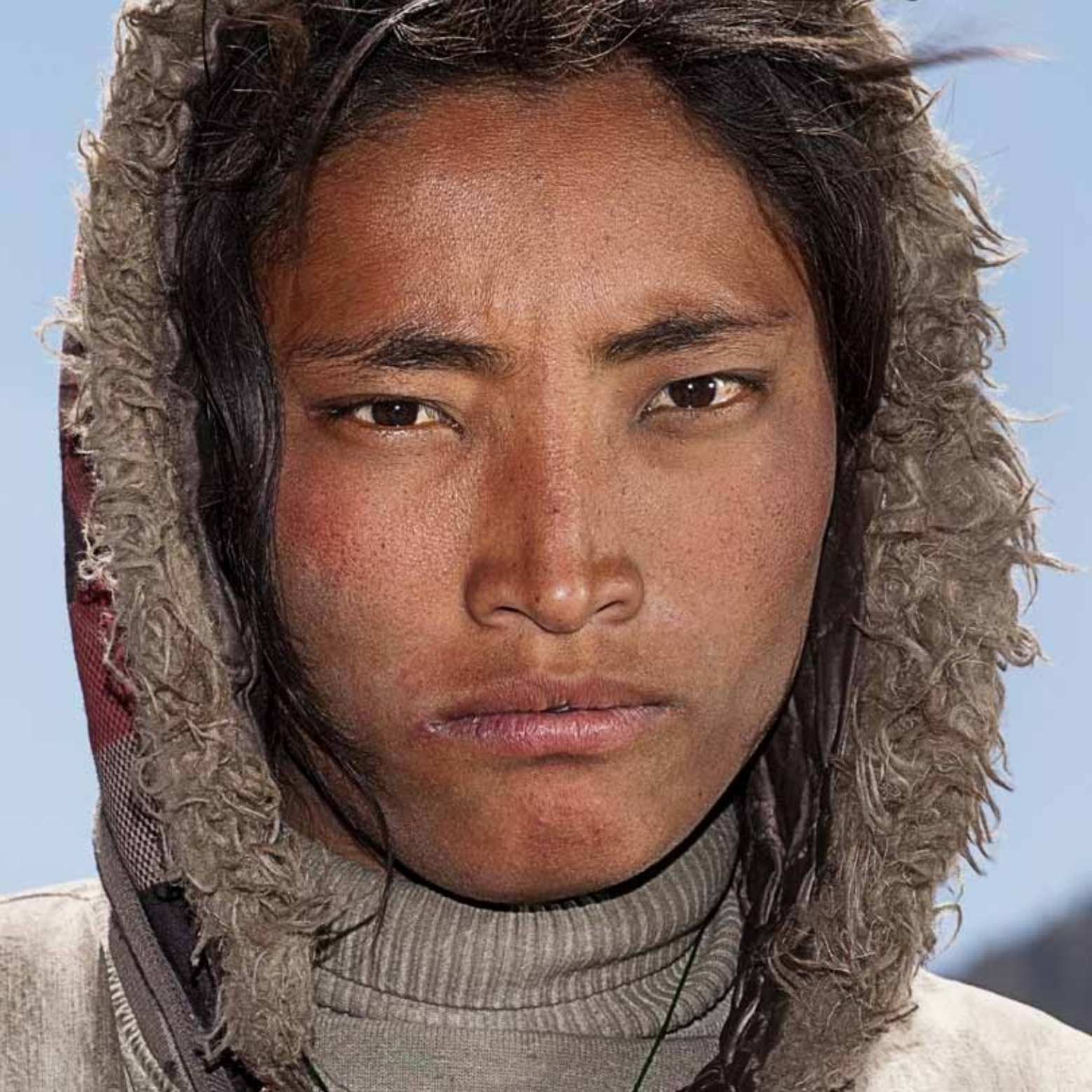
Eğitim, öğretim, farkındalık yaratma ve bilgilendirme programlarının kırılganlığı ele almasını sağlamak ve

Dağlık bölgeler bağlamında, ancak özellikle yüksek riskli sel, kuraklık ve afet eğilimli alanlarda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsel istismar ve insan ticareti riski.

7 Ulusal polis makamları, gümrük , insan ticareti karşıtı STK'lar, araştırma kurumları ve INTERPOL arasında ve bunlar arasında tespit, yakalama ve mücadele için işbirliği yapmak ulusal ve sınır ötesi kadın ve çocuk ticareti.

İÇİNDEKİLER

5	ÖNSÖZ
6	ÖZET
8	ÖNERİLER
11	İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNDE DAĞLAR VE İNSANLAR
15	IKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ETKİLERİ
19	TOPLUMSAL CİNSİYET VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM
37	ÇOK FAZLA VE ÇOK AZ SU İLE BAŞA ÇIKMA VE KAÇAKÇILIKLA İLİŞKİLER
53	IKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM SAĞLAYAN KADINLAR
61	KATKIDA BULUNANLAR VE HAKEMLER
62	REFERANSLAR

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNDE DAĞLAR VE İNSANLAR

Dağlık bölgeler hava , yağış, kar ve buz üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca, insanların iklim değişikliğine nasıl uyum sağlayabileceğimizi izlemelerini ve öğrenmelerini sağlayan önemli erken uyarı sistemleridir. Kutup bölgeleri gibi bu bölgeler de küresel ortalamadan daha büyük sıcaklık değışiklikleri ile karakterize edilmektedir (UNEP, 2010).

Son uydu gözlemleri, birçok dağ bölgesindeki buzulların incelendiğini (Berthier *vd.*, 2007; Paul *vd.*, 2007; Bolch *vd.*, 2008a, b) ve dünya genelindeki dağ buzullarının çoğunun kütle kaybettiğini doğrulamıştır (Kaser *vd.*, 2006; Lemke *vd.*, 2007; Arendt *vd.* ; Bhambri ve Bolch, 2009; Nicholson *vd.*, 2009; Wang *vd.*, 2009; Yang *vd.*, 2009; Yao *vd.*, 2007; Caidong ve Sorteberg, 2010; Federici *vd.*, 2010; Kaser *vd.*, 2010; Liu *vd.*, 2010; Peduzzi *vd.*, 2010; Shahgedanova *vd.*, 2010; Shekhar *vd.*, 2010; UNEP,).

Yoğunlağan arazi kullanımının etkileri, demografik değışimler ve iklim değışikliği baskıları, mansap bölgelerinde suyla ilgili afet olaylarının meydana gelmesini artırmaktadır. Buzul gölü taşkınları (GLOF) ve ani sellerin sıklığı da son zamanlarda artmıştır (Cenderelli ve Wohl, 2003; Richardson ve Reynolds, 2000; Carey, 2005; Chen *vd.*, 2010; Dussaillant *vd.*, 2010). Hindukuş-Himalaya bölgesinde, bu tür değışiklikler büyük bölgesel değışkenliğe (Immerzeel *vd.*, 2010; Pellicciotti *vd.*, 2010), mekansal değışkenliğe ve muazzam sosyo-kültürel çeşitliliğe sahiptir. Bu değışkenlik ve çeşitlilik, adaptasyon tepkileri açısından önemli sonuçlara sahiptir.

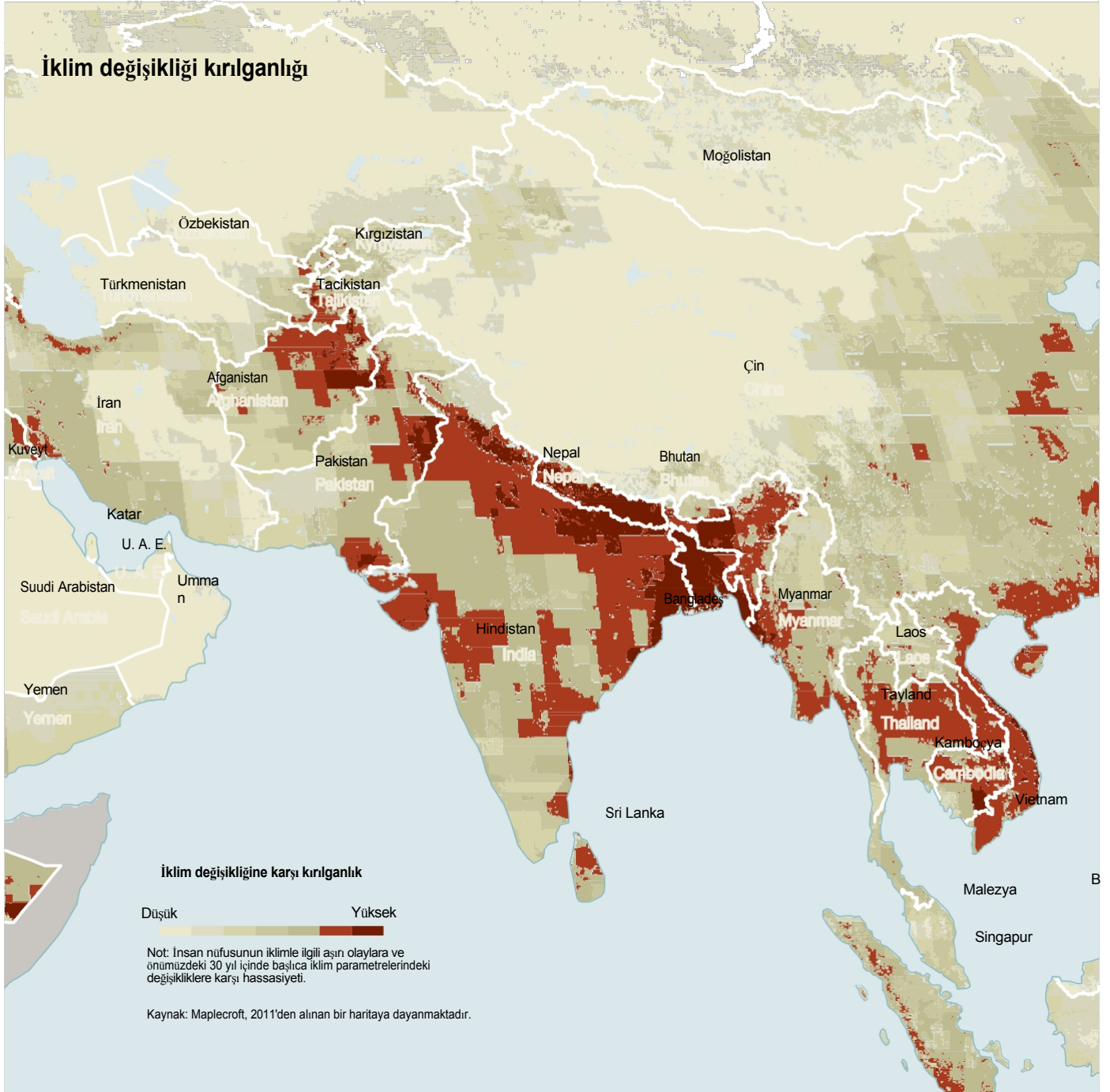
Hindukuş-Himalayalar, muson yağmurlarıyla birlikte sulama için su kaynakları sağlamaktadır - Asya'nın tahıl üretiminin %55'inden fazlası ve dünya tahıl arzının yaklaşık %25'i için tüketilen suyun yaklaşık %75-90'ı (UNEP, 2009). Buna paralel olarak, dünya çapındaki dağlık bölgeler çiftlik hayvanlarına su ve gezegendeki milyarlarca insana temiz içme suyu sağlamaktadır (UNEP- WCMC, 2002; 2004). Ancak, değışen dünyada bir başka önemli kaynağa da sahiptirler: dağ insanları.

Hindukuş-Himalayalar'da 210 milyondan fazla insan yaşamakta ve aşağı havzalardaki su havzalarında yaklaşık 1,3 milyar insan yaşamaktadır. Dağ halklarının geçim kaynakları tarım, hayvancılık, doğal kaynakların yönetimi, göç, emek yoğun hane yönetimi ve küçük ölçekli ticaret, ücretli ve yevmiyeli işçilik yoluyla gelir elde etmeye dayanmaktadır (Leduc ve Shrestha, 2008). Binlerce yıldır dağ insanları değışen mevsimlere ve aşırı hava koşullarına uyum sağlamayı öğrenmiş (a.g.e.), bir yandan da refahlarını ve hayatta kalmalarını etkileyen çok fazla, çok az su ve aşırı sıcaklık değışimleri gibi düzenli felaket olaylarına karşı planlama yapmışlardır (UNEP, 2004; Rhoades, 2007; ICIMOD, 2009a).

Aynı zamanda bu durum, afetlere hazırlık ve hafifletme, gıda güvenliği ve özellikle su depolama için planlama kapasitesi gibi önemli hususlarla ilgili deneyimler ve adaptasyon teknikleri ortaya çıkarmıştır (Leduc, 2009; Salick *vd.*, 2009; UNEP, 2010). Örneğin, Pakistan'ın kuzeyindeki Chitral'da bulunan Mulkrow Vadisi gibi bazı Himalaya bölgelerindeki çiftçiler, sel ve kuraklıklara daha iyi hazırlanmak için gıda ve su depolama kapasitelerini artırmaktadır (Dekens ve Eriksson, 2009).

Artan iklim değışkenliğinin, çevresel stresle bağa çıkmanın yeni yöntemleri açısından yerel bilgi için zorluklar yaratabileceğine dair iğaretler vardır (ICIMOD, 2009a, 2009b). Örneğin, iklim değışikliğinin dağlık alanlardaki tüm hidrolojik döngü üzerinde etkileri olacak (Eriksson ve ark., 2009), mevcut zorlukları ve var oldukları yerlerde arazi kullanımı, demografik değışiklikler ve diğer baskıları güçlü bir şekilde şiddetlendirecektir.

İklim değışikliğı kırılganlığı

sel riskinin artmasına veya kuraklığa yol açabilecek baskılar. Aynı zamanda yerel bilgi, bağlama ve kültüre özgü erken uyarı sistemleri, genellikle daha ucuz olan ve afetlerin ardından yeniden inşa edilmesi daha az zaman ve kaynak gerektiren mühendislik ve mimarlık biçimleri için de önemli fırsatlar sunmaktadır (Verma, 2007).

Kadınlar, dağ toplumlarında gıda üretimindeki iş gücünün çok önemli bir oranı olarak (FAO, 2011) ve doğal kaynaklarını ve çevrelerini yönetme ve sürdürmede kilit oyuncular olarak çok önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda, değişen iklimlere uyum sağlama fırsatlarının merkezinde yer alsalar da, güç ilişkileri ve kaynaklara erişim açısından genellikle dezavantajlı konumdadırlar ve iklim değişikliğiyle ilişkili artan risklere maruz kalmaktadırlar.

Afetler sırasında iklim değişikliği ve iklim şoklarından kaynaklanan gelir kaybı. Bu riskler arasında daha fazla marjinalleşme, karar alma mekanizmalarından dışlanma, hayatta kalmak için kaynaklara erişimden mahrum bırakılma ve zorla çalıştırma ve seks ticareti için insan ticaretine maruz kalma risklerinin artması yer almaktadır.

Aşağıdaki bölümler, uyum fırsatları ile ilgili temel konulara ve ayrıca dağlık bölgelerde iklim değişikliği ile birlikte kadınların maruz kaldığı risklere genel bir bakış sunmaktadır. Hem etkilerle de adaptasyonla başa çıkmak için stratejik bir konuma sahip olan dağ kadınları, çevrelerinin ön saflardaki sürdürücüleridir. Onlardan öğrenmek ve onlara yatırım yapmak, dağlık bölgelerin çok ötesinde gelecekteki uyum çabaları için çok önemli bir atlama taşı sağlayacaktır.

IKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ETKİLERİ

Dağlık bölgelerde ve aşağı havza topluluklarında 'çok fazla ve çok az su' sorunları iklim değişikliğinden kaynaklanan başlıca endişeler arasındadır (Chettri *vd.*, 2008; Schild, 2008; Eriksson *vd.*, 2009; Sharma *vd.*, 2010; Bajracharia *vd.*, 2010; Rasul, 2011; ICIMOD, 2009). Aşağıdaki bulgular, iklim değişikliğinin bölge genelinde insanlar ve çevreleri üzerindeki etkilerini göstermektedir.

ÇEVRE VE SU KAYNAKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLER

Son 100 yılda Himalayalar'daki ısınma, küresel ortalama olan 0,74°C'den çok daha fazla olmuştur (IPCC, 2007; Du *vd.*, 2004). Himalayalar'ın iklim değişikliğine karşı özel hassasiyeti, Asya bölgesinin başlıca su tedarikçisi olarak rolü konusunda endişelere yol açmaktadır. Himalaya buzulları ve nehirleri, Asya'nın ana su yolları ve havzaları için su kaynaklarının yüksek bir yüzdesine katkıda bulunmaktadır. Bölgedeki su miktarı ve dağılımı, Güney Asya'daki birçok endüstri, ekonomi, tarımsal üretim, gıda güvenliği ve geçim kaynaklarının genel sağlığı üzerinde derin bir etkiye sahiptir.

Ayrıca, Asya ülkelerinin dağlardaki su kaynaklarına olan bağımlılığı daha da karmaşıktır çünkü bölgedeki ortalama yağış miktarı çok çeşitli ve eşitsizdir. Çin'in Kunlun Shan bölgesindeki son derece düşük miktarlardan (<100 mm), Hindistan'ın Cherapunjee bölgesindeki 12.000 mm'den fazla yıllık ortalama yağış miktarına kadar değişmektedir.

Örneğin Nepal nehirleri, 500 milyon insana ya da bölgedeki toplam insan nüfusunun yaklaşık %10'una ev sahipliği yapan Ganj Havzası'ndaki yıllık ortalama su akışının yaklaşık %40'ına katkıda bulunmaktadır. Daha da önemlisi, bu nehirler kurak mevsimde su akışının yaklaşık %70'ine katkıda bulunur (Alford, 1992) ve bu nedenle biyo-fiziksel ortamlar, biyoçeşitlilik ve insanlar üzerinde önemli etkileri vardır.

Çin'de Yangtze Nehri sanayi, tarım ve 500 milyon evsel tüketiciye su sağlamaktadır. 2006 yılında nehrin üst kesimlerinde o tarihten bu yana en düşük akış yaşanmıştır.

1920'lerden beri. Yukarı havzadaki kurak alanların genişlemesi, eriyen buzullar ve ağırlaşan tortu birikintileri aşağı havzadaki taşkın deşarj kapasitesini etkilemekte (Wang *ve ark.* 2005) ve dünyanın en büyük hidroelektrik tesisi olan Üç Boğaz Barajı ve onun aşağı havzasındaki nüfus için risk oluşturmaktadır.

Kar erimesi ve buzul erimesinden kaynaklanan akışın önemi sulama kullanımıyla da ilgilidir. Pakistan'daki Indus Sulama Projesi, suyunun %50'si veya daha fazlası için doğu Hindikuş, Karakoram ve batı Himalaya'daki kar erimesi ve buzul erimesinden kaynaklanan akışa bağlıdır (Winiger *ve ark.* 2005). Bu durum birçok insanın yaşamını ve geçim kaynaklarını etkilemektedir.

İklim değişikliğinin Himalaya bölgesindeki etkisi, doğal afetlerin daha öngörülemez olmasına da yol açacaktır. Doğal afetlerin gerçekleşme olasılığı artmakla kalmıyormuş gibi zamanda yıkıcı ve ölümcül olma olasılıkları da artıyor. Birleşmiş Milletler Uluslararası Afet Azaltma Stratejisi'ne (UNISDR) göre, 2008 yılında ölü sayısına göre ilk on doğal afetten yedisi Afganistan, Çin, Hindistan ve Myanmar gibi ülkelerde meydana gelmiştir (UNISDR, 2007). 2007 yılında Bangladeş, Çin, Hindistan ve Pakistan'da meydana gelen felaketler dünya genelinde felaketlerde meydana gelen toplam ölümlerin %99'unu oluşturmuştur (2007 yılında %82) (UNISDR, 2007).

ÇOK FAZLA VE ÇOK AZ SU

İklim değişikliği doğal afetlerin artmasına neden olmaktadır ve Himalaya özellikle suyla ilgili afetlerden, genellikle de sellerden etkilenmektedir. Bu tür afetlerin yoğunluğu ve süresi oldukça değişkendir ve genellikle

Bölgenin karşı karşıya olduğu mevcut çevresel sorunlar. Söz konusu olan, ekosistemler ve tarım arazilerindeki değişiklikler ile ürün ve doğal kaynak arzındaki azalmalardır. Bu durum, önemli sayıda insanın gıda güvenliğini ve geçim kaynaklarını etkilemekte ve genellikle ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin, Himalaya'daki ani sellerin her yıl en az 5.000 kişinin kaybına neden olduğu tahmin edilmektedir (Jianchu vd., 2006) ve muhtemelen çok daha fazla sayıda insanı farklı şekillerde etkilemektedir. Köprülerin, yolların ve binaların yıkılması insanların geçim kaynaklarını ve hareketlilik, iletişim ve çalışma olanaklarını etkilemektedir. Yıkım aynı zamanda önemli tedarik yollarını da etkilemektedir.

Sellerin neden olduğu çamur kaymaları ve dengesiz zeminler yerleşim alanları için ciddi tehditlerdir. Bölge, Himalaya'nın engebeli topografyası, düşük gelirli ve kalkınma hizmetlerine sınırlı erişimi olan birçok çiftlik evinin güvencesizliği nedeniyle özellikle sele karşı hassastır. Dahası, ölüm ve yıkım riskleri, sellerden sonra insanların genellikle aynı riskli alanlarda yeniden inşa edilmesi gerçeğiyle daha da artmaktadır. Himalaya sakinleri birçok farklı türde afetle karşı karşıyadır

dengesiz zeminler, tarımsal üretimin azalması ve uzun vadeli sel kaynaklı felaketlerden kaynaklanan etkiler.

Bu felaketler Himalaya bölgesinin ötesine geçerek çok daha geniş bir alanı ve çok sayıda insanı etkilemektedir. Seller 1999'dan 2008'e kadar Asya'da 1 milyara yakın insanı etkilerken, bu rakam Avrupa'da yaklaşık 4 milyon, Amerika'da 28 milyon ve Afrika'da 22 milyondur. Son 30 yılda Güney Asya'daki sel ve toprak kaymaları 65.000'den fazla insanın ölümüne neden olmuş ve yaklaşık bir milyar etkilemiştir; bu rakam Asya'daki tüm sel olaylarının yaklaşık %33'üne tekabül etmektedir (Shrestha ve Takara, 2007).

En büyük sorunlar, etkilenen insan sayısının çokluğu nedeniyle nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu sele eğilimli bölgelerde ortaya çıkmaktadır. Bu bölgeler arasında Hindistan'ın kuzeydoğusu, Nepal'in güneyi, Pakistan'ın orta ve güney kesimleri, Bangladeş'in büyük bölümü ve Çin'deki büyük nehirlerin aşağı kesimleri yer almaktadır.

Hindistan'da sel, yılda yaklaşık 40 milyon kişiyi etkilemiş ve 240 milyon ABD doları kadar yüksek olduğu tahmin edilen zarara neden olmuştur

yıllık ortalama olarak. Hindistan'da her yıl 40 milyon hektar alan risk altındadır ve yılda ortalama 1.800 kişi sel nedeniyle hayatını kaybetmektedir.

Çin'de yedi büyük nehrin orta ve alt kesimlerinin %8'i taşkınlara meyillidir. Ortalama olarak her yıl yaklaşık 130 milyon insan sele maruz kalmakta ve her yıl yaklaşık 2.000 kişi sellerde hayatını kaybetmektedir. Çin'in sele eğilimli bölgeleri ülke nüfusunun yarısının yaşadığı yerlerdir. Bu bölge ülke için endüstriyel ve tarımsal değerin %70'ini üretmektedir. Her yıl 8 milyon hektardan fazla alan sular altında kalmakta ve son 30 100'den fazla orta ve büyük ölçekli şehir selden etkilenmiştir. Ortaya çıkan ekonomik kayıplar, sellerin neden olduğu yıllık dünya ekonomik kaybının neredeyse %25'ini oluşturmaktadır.

Bangladeş'te 1998 ve 2008 yılları arasında 86 milyon kişi başta sel olmak üzere doğal afetlerden etkilenmiştir. Pakistan'da Ağustos 2010'da iki hafta süren yoğun muson yağmurları büyük nehirlerin yolları, köprüleri ve ekili arazileri sürüklemesine neden olmuştur. Pakistan'daki sel felaketinden tahminen 20,5 milyon kişi etkilenmiştir - 1.700'den fazla kişi ölmüş, 6 milyon kişi yerinden olmuş ve

1.89 milyon ev yıkıldı. Kasım 2010 itibarıyla 7 milyondan fazla kişi hala etkilenmiş durumdaydı ve uygun konuttan yoksundu.

Nepal'in bazı bölgeleri mevsimsel sel baskınlarına karşı da savunmasızdır ve her yıl tahminen 250-300 kişi sel baskınlarında hayatını kaybederken 5-6 milyon kişi de fiziksel olarak sel baskınlarına maruz kalmaktadır. 1993'te yaşanan tek bir sel felaketi Nepal'in elektrik üretiminin yarısının birkaç ay boyunca kesilmesine neden olmuş ve ülkede büyük bir ekonomik etki yaratmıştır (NCVST, 2009).

İklim değişikliğinin sonuçları, belirli zamanlarda artan su kıtlığı ile de hissedilmektedir. Hem yağışlardan hem de Himalayalar'dan gelen buzul akıntılarından kaynaklanan su mevcudiyetinin azalmasının sonuçları, tarımı ve gıda rezervlerini ciddi şekilde etkileyecektir. UNDP (2006), artan sıcaklıklar ve su stresinin 21. yüzyılın ortalarına kadar Güney Asya'da mahsul veriminde %30'luk bir düşüşe yol açabileceği konusunda uyarılmaktadır.

Suyun mevcudiyetinin yanı sıra, projeksiyonların 2050'lere kadar azalabileceğini göstermesi nedeniyle tatlı suya erişim de risk altındadır (UNEP, 2009).

TOPLUMSAL CİNSİYET VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM

İklim değışikliğinin insanları eşit şekilde etkilemediğı yaygın olarak kabul edilmektedir. İlgili felaketler ve etkiler genellikle mevcut eşitsizlikleri, kırılğanlıkları, ekonomik yoksulluğı ve eşitsiz güç ilişkilerini yoğunlaştırmaktadır (Brody *vd.*, 2008; IPCC, 2007). Farklı konumlarda bulunan kadınlar ve erkekler, sosyal olarak inşa edilmiş farklı toplumsal cinsiyet rolleri, sorumlulukları, statüleri ve kimlikleri nedeniyle iklim değışikliğini farklı şekillerde algılamakta ve deneyimlemekte, bu da farklı başa çıkma stratejileri ve tepkilerle sonuçlanmaktadır (Lambrou ve Nelson, 2010; FAO, 2010a).

Genellikle kadınlar iklim değışikliğine karşı erkeklerden savunmasızdır. Bunun nedeni, dünyadaki ekonomik olarak yoksul kesimin çoğunluğunu oluşturmaları, tarımsal işlerin çoğunu yapmaları, hane halkı gıda güvenliğinde eşitsiz sorumluluk taşımaları, günlük hayatta kalmak için su ve yakıt toplamada orantısız bir yük taşımaları ve geçimleri için tehdit altındaki doğal kaynaklara bel bağlamalarıdır (UN Women Watch, 2009; Terry, 2009; Mitchell *vd.*, 2007). Dahası, bu doğal kaynaklara eşit olmayan erişim, kontrol ve mülkiyete sahiptirler ve

genellikle önemli karar ve politika oluşturma forumlarından ve kendilerini yöneten kurumlardan dışlanmaktadır.

Aynı zamanda kadınlar, hızla değışen bağlamlarda kendilerini dezavantajlı duruma düşüren ilişkiler, söylemler ve politikalar üzerinde müzakere eden, strateji geliştiren, bunlara karşı çıkan ve direnen aktif uyum araçlarıdır. Yerel bağlamlarda küresel değışimleri uygun, sürdürülebilir ve kültüre özgü şekillerde aktif olarak yorumlar, anlamlandırır ve bunlara uyum sağlarlar (Verma, 2001; Ferguson ve Gupta, 1997; Moore, 1993).

Toplumsal cinsiyet ve iklim değışikliğı

Dr. Eve Crowley, Direktör Yardımcısı, Toplumsal Cinsiyet, Eşitlik ve Kırsal İstihdam Bölümü, FAO

Bilim insanları iklim değışikliğinin deniz seviyesinde, sıcaklıkta ve asitlikte artışa, buzulların erimesine, farklı coğrafi bölgelerde sel, kuraklık ve kasırga vakalarında artışa ve bitki ve hayvan türlerinin çeşitliliğı ve yelpazesi ile bunlarla ilişkili zararlılar ve hastalıklar üzerinde eşzamanlı etkilerle birlikte tarımsal-ekolojik bölgelerde kaymaya yol açacağı konusunda hemfikirdir. Bu etkiler coğrafi bölgeleri farklı şekilde etkileyecek ve bazı durumlarda insan nüfusunu da farklı şekilde etkilemesi beklenmektedir.

Doğal afetlerin cinsiyete göre farklılaşan etkilerine ilişkin literatür (Neumayer ve Plümper, 2007) iklim değışikliğinin etkilerinin de cinsiyete göre farklılaşacağını göstermektedir. Doğal afetlerde olduğu gibi, iklim değışikliğinin de daha önce var olan ve ortalama olarak kadınları ölümlere karşı daha savunmasız hale getiren ve özellikle ekonomik açıdan yoksul kadınların yaşam beklentisini erkeklerden daha fazla azaltan ayrımcılık kalıplarını şiddetlendirmesi muhtemeldir. Bazı bölgelerde erkekler, kuraklık ve kıtlık dönemlerinde parazit ve bulaşıcı hastalıklar, dikkatsiz davranışlar veya şiddetli hava olayları sırasında açık hava faaliyetlerine katılma eğilimi nedeniyle daha yüksek ölüm oranlarına sahip olabilir. Bununla birlikte, kadınların refakatsiz olarak evlerinden çıkmalarını veya yüzmeyi ya da ağaçlara tırmanmayı öğrenmelerini kısıtlayan kültürlerde, iklim değışikliğinin neden olduğu bazı doğal afetlerde kadınlar daha fazla yaralanabilir ve ölebilir. Uzun kıyafetler, ev ve çocuk bakımı sorumlulukları kadınların zamanında güvenlik arayışına girmesini zorlaştırarak ölüm ve yaralanma riskini artırabilir. Bu riskler, kadınların afette ilgili bilgilere erişimini sınırlandıran izolasyon, ağır iş yükü ve düşük örgün eğitim seviyeleri ve kadın ve kız çocuklarının mahremiyet veya ayrı tuvalet ve uyku olanaklarına sahip olması için yeterli donanımına sahip olmayan acil durum sığınakları nedeniyle daha da artabilir. Diğer bir endişe kaynağı da, iklim kaynaklı gıda kıtlığı ve açlık dönemlerinde hane içinde gıda dağıtımında ve acil yardım ve destek çalışmalarında ayrımcılığa bağlı olarak kız bebekler ve kız çocuklarının ölüm oranlarının daha yüksek olduğuna dair kanıtlardır.

Başa çıkma stratejileri de genellikle cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Örneğin, iklim değışikliğinin neden olduğu sel, kuraklık ve orman yönetimindeki değışikliklerin zaman içinde kadınların ev içi yakıt ve su toplama iş yükünü artırması muhtemeldir.

bazı bölgeler. Dolayısıyla bu durum, çocuk bakımı, eğitim ve kamusal hayata katılım için ayırabilecekleri zamanı azaltacaktır. Bazı bağlamlarda bu durum, kadınların ve çocukların fiziksel güvenliğini ve sağlığını tehlikeye atabilir veya çocuklar okula gönderilmek yerine ailelerinin hayatta kalması için çalıştırıldığından çocuk işçiliğinin görülme sıklığını artırabilir.

Birbirini izleyen doğal afetlerden sonra, başlangıçta kendilerine ait çok az finansal, toprak veya diğer varlıklara sahip olan ekonomik açıdan yoksul kadınların, sahip oldukları asgari tamponu kaybetmeleri ve artan borçluluk, eşitsizlik ve ekonomik yoksullukla karşı karşıya kalmaları muhtemeldir. Bazı ülkelerde iklim değışikliğinin erkekleri (ve bazen de kadınları) iş aramak için göç etmeye teşvik ettiği görülmektedir. Bu durum, geride kalanların, özellikle de işçi dövizlerinin faydalarına rağmen hem tarımsal hem de ev içi iş yükünü üstlenmek zorunda kalan kadınların iş yükünü artırmaktadır.

Politika yapımcıların, sivil toplum kuruluşlarının ve akademik camianın iklim değışikliğine uyumun ve etkilerinin cinsiyete dayalı doğasına daha fazla dikkat etmeleri gerektiğı açıktır. Bu orantısız risk ve sonuçlardan kaçınılması için kadınların iklim değışikliğine uyum konusunda araştırma, politika ve eylemin merkezinde yer alması gerekecektir. Bu sadece bir adalet ve eşitlik meselesi değildir. Aynı zamanda ekonomik açıdan da mantıklıdır.

FAO'nun son raporu *Gıda ve Tarımın Durumu 2010-2011: Tarımda Kadınlar: Kalkınma için Cinsiyet Uçurumunun Kapatılması* (2011) raporu, tarımsal büyüme ve gıda güvenliği için varlıklara erişimde cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik maliyetini göstermektedir: "Tarımda cinsiyet uçurumunun kapatılması tarım sektörü ve toplum için önemli kazanımlar sağlayacaktır. Eğer kadınlar üretken kaynaklara erkeklerle aynı erişime sahip , çiftliklerindeki verimi %20-30 oranında artırabilirlerdi. Bu da gelişmekte olan ülkelerdeki toplam tarımsal hasılayı %2,5-4 oranında artırabilir ve bu da dünyadaki aç insan sayısını %12-17 oranında azaltabilir." Kadınların emeğı, gücü, bilgisi, uzmanlığı ve örgütleri, hane yönetiminde sahip oldukları sorumluluklar ve hane halkı ve topluluklar için gıda, su, yakıt ve doğal kaynakların idaresindeki rolleri, onları şimdi ve gelecekte kırsal alanlarda afet riskinin azaltılması ve iklim değışikliğine uyum çabalarında vazgeçilmez müttefikler ve yenilikçiler haline getirmektedir.

İklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet - Sosyal kırılganlığı küçümsüyor muyuz?

Dr. Fatima Denton, Program Lideri, Afrika'da İklim Değişikliğine Uyum, IDRC

İklim değişikliğinin, özellikle kritik geçim sektörleri ve uyum sağlama kapasitesi en az olan topluluklar üzerindeki geniş kapsamlı etkileri göz önüne alındığında, insan güvenliği üzerinde çeşitli etkileri vardır. Kadınlar doğal kaynakların ve çevresel değişimin yönetiminde önemli aktörler olmakla birlikte, farklı sosyal grupların iklim değişikliğine karşı kırılganlığı nasıl deneyimlediklerine dair karmaşık sorulara odaklanmak da önemlidir. Hem biyofiziksel hem de sosyal kırılganlığın, ekonomik olarak yoksul ve sosyal olarak dışlanmış kadınlar ve erkekler için geçim stratejilerini şekillendiren etkileri vardır. İklim değişikliği mevcut kırılganlıkların üzerine bindirilmiştir. Bununla birlikte, çevresel kaynaklara erişim ve yönetimin sosyal olarak inşa edildiği göz önüne alındığında (Masika vd., 1997; UNEP 1995), kadınların ve erkeklerin çevresel değişime karşı kırılganlığı farklı şekilde deneyimlediklerini ve dolayısıyla çevresel bozulmanın kadınlar ve erkekler üzerinde farklı etkileri olacağını söylemek doğru olacaktır.

Ekonomik yoksulluk ve kırılganlık tekdüze bir şekilde ilişkili değildir - ancak ekonomik olarak yoksul insanlar ve sosyal olarak dışlanmış gruplar kırılganlıktan orantısız bir şekilde muzdarip olma eğilimindedir. Kırılganlık aynı zamanda mekân ve sosyal gruplar arasında da farklılık göstermektedir (Wilbanks, 2007). Bir sosyal grubun iklim bozulmalarına ve stres ve şoklara maruz kalma, duyarlılık ve tepkileri diğerinden oldukça farklı olabilir ve bölgeler, ülkeler ve hatta belirli bir topluluk içinde bile farklılık gösterebilir. Kırılganlığın tartışmalı bir terim olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bir sosyal grubun iklimle ilgili riskleri azaltma ve harekete geçme kabiliyetini kısıtlayan unsurlar üzerinde durulmalıdır.

Çevre yönetimi ve değişimi büyük ölçüde toplumsal cinsiyet ve buna bağlı güç dinamikleri tarafından koşullandırılmaktadır. Kadınların ve erkeklerin çevreyi kullanma biçimleri genellikle farklılaşan ihtiyaçlar ve değişen algılar tarafından şekillendirilir. Örneğin, toplumsal cinsiyet farklılıkları, kadınların ve erkeklerin doğal kaynakları kullanma ve yönetme biçimlerinde; hane halkı ve daha geniş topluluk içindeki asimetrik ilişkilerde ve bu ilişkilerin kadınların ve erkeklerin kaynaklara erişimini nasıl etkilediği ve koşullandırdığı konusunda gözlemlenebilir. Bu farklılıklar, çevresel kaynakların mülkiyeti açısından ortaya çıkabilir.

kaynaklar ve çevresel risk ve fırsatların algılanma, ele alınma ve dağıtılma derecesi. Bu farklı güç ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda, ekonomik olarak yoksul ve sosyal olarak dışlanmış kadın ve erkekleri çok az seçeneğe veya güvenlik ağına sahip oldukları çevresel bir bağın içine hapsedme eğiliminde olan sosyal kırılganlıklara ve kurumsal süreçlere daha fazla ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Resmi veya gayri resmi kurumlar, uyum eyleminde sosyal aktörleri güçlendirme veya kısıtlama yeteneğine sahiptir (Gupta, 2010). Hassasiyet değerlendirmesi, kaynakların dağıtımı ve çevresel malların yönetimi için hakların ve düzenlemelerin uygulanmasında kurumların ve rollerin iyi anlaşılmasına bağlıdır (Kelly ve Agder, 2000). Dolayısıyla, sosyal gruplar arasındaki mevcut kırılganlık farkını azaltmak için en büyük zorluk, kurumların adaptasyon oyun alanını nasıl dengeleyebileceğidir. Kurumlar, kadınların uyum sorularını çerçevelemek için eşit erişime sahip olmalarını sağlayabilir ve iklime dirençli bir uyum için temel olan kritik bilgi, bilgi ve diğer kaynak akışlarının, sosyal statüleri, sınıfları, kastları, cinsiyetleri veya diğer farklılık alanlarına dayalı olarak ekonomik olarak yoksul kadınları dışlamamasını sağlayabilir.

Toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği arasındaki kesişime ilişkin mevcut tartışma, ekonomik olarak yoksul ve sosyal olarak dışlanmış kadın ve erkeklerin uyum kapasitesini daha da azaltmak için çoklu kırılganlıkların ve alıcıların onları bilgiden daha da uzaklaştıracak şekilde nasıl rekabet ettiğinin anlaşılmasını teşvik etmelidir. Örneğin, erkek çiftçiler kritik bilgi ve kaynak türlerini paylaşma eğilimindedir, ancak kadınlar genellikle bu tür bilgi merkezlerinde bir araya gelen temel stratejik gruplardan dışlandıkları ve bu gruplara sınırlı erişime sahip oldukları için genellikle en son hizmet alırlar. Çiftçi grupları aracılığıyla bilgiye, tarım girdilerine, altyapıya ve öğrenme merkezlerine erişim yoluyla ortaya çıkan bu asimetrier, adaptasyon süreçlerinin ve bilginin kolektif bir çerçeveleme, doğrulama ve izleme sürecinden geçmesi gerektiğini göstermektedir. Bu, deneyimsel sosyal öğrenmenin insanların reflekslerine ve davranışlarına yerleşmesini sağlayacaktır.

İklim bilimi ve politikasının ön saflarında yer alan kadınlar

Dr. Asuncion Lera St. Clair, Baş Yazar, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Beşinci Değerlendirme Raporu, Çalışma Grubu II

İklim değişikliği tartışmalarında kadınların sesine kulak vermek ve toplumsal cinsiyet perspektiflerine ilişkin farkındalığımızı artırmak, yalnızca bu Hızlı Değerlendirmede özetlenen tüm önemli nedenlerden dolayı değil, aynı zamanda iki acil görevi yerine getirmek için de temel önem taşımaktadır. Birincisi, sosyal ve beşeri bilimlere dayanan, iklim değişikliğinin yarattığı riskleri ve fırsatları bir bağlama oturtan ve anlamlandıran güvenilir bilimsel bilginin üretilmesi aciliyet arz etmektedir. İkincisi, herhangi bir ölçekteki (yerelden ulusala, bölgeselden küresele) politika kararlarının, bu politikaların muhatabı olan insanlar tarafından güvenilir ve ilgili kabul edilecek şekilde tasarlanması temel önemdedir. Kadınların sesleri önemlidir çünkü hem bilimin hem de yönetişimin kalitesini ve uygunluğunu arttıracaktır.

İklim biliminin sorunun bilimsel temelini ortaya koyması yirmi yılı aşkın bir süre almıştır. Her ne kadar daha fazla iklim bilimine ihtiyaç duyulsa da, iklim değişikliğinin insanlar, kurumlarımız ve sosyal insanlar olarak geleceğimiz için ne anlama geldiğini anlamak için artık bir aciliyet söz konusudur. Buna ek olarak, teknolojik yeniliklerin çok ötesine geçen çözümler üretme aciliyeti vardır

ve piyasa mekanizmaları. Bunlara ihtiyaç duyulmakla birlikte, aşağıdaki gibi soruları anlamadığımız sürece bireylerin ve toplumların daha sürdürülebilir yollara doğru dönüşmesi ve değişmesi pek olası değildir. Ne tür kurumsal bağımlılıklar sürdürülebilir uygulamalara geçişi engeller? Mevcut kaynaklara eşitsiz erişimin ve bu kaynakların sürdürülemez kullanımının devam ettirilmesinde yerleşik çıkarların ve gücün rolü nedir? Zenginlere ve çevreyi kirletenlere fayda sağlayan yasal araçları daha demokratik, eşit haklara ve çevreye saygılı olacak şekilde değiştirmek nasıl mümkün olabilir? Politika nasıl yapılır, politika kararlarının şekillendirilmesinde hangi bakış açıları baskındır ve kamusal alanda karar verme yetkisi kimdedir? Gelecek nesillerin haklarına doğru bir şekilde değer verildiğinden nasıl emin olabiliriz? Antroposen'de iyi bir "yaşam tarzı" nedir? İklimle ilgili etkilere muzdarip olanları veya gelecek nesillerin karşılaşması muhtemel zorlukları düşündüklerinde insanların kimlikleri nasıl değişiyor? Kültürün değişimin önündeki bir engel olarak rolü nedir?

Bu sorulara toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış bir perspektiften yanıtlar bulmamız gerekiyor ve bu yanıtların erkeklerin olduğu kadar kadınların da perspektifinden verilmesini istiyoruz. Toplumsal cinsiyet çalışmaları,

En önemlisi, iklim değişikliğine uyumda kadınların rolünü anlamak için, kadınlar ve erkekler arasındaki güç ilişkilerini ve iklim değişikliğinin bu ilişkileri nasıl şiddetlendirip genişletebileceğini anlamamız gerekir (Brody vd., 2008). Dolayısıyla, tüm kadınlar ve tüm erkekler iklim değişikliğine aynı şekilde katkıda bulunmamaktadır (Terry, 2009; Johnson-Latham, 2007; Connell, 2005). Kadınlar ve erkekler eşit şekilde etkilenmezler, çünkü etkiler ve adaptasyondaki farklılıklar, toplumsal cinsiyet, sınıf, kast, etnik köken, medeni durum, yaşam döngüsü ve hane halkı konumlandırması vb. tarafından aracılık edilen çoklu ve örtüşen kimliklerine, rollerine ve kaynaklara erişimlerine göre değişir.

TARIM VE GIDA ÜRETİMİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİ

Yukarıdaki argümanlar ve bulgular göz önüne alındığında, durum milyonlarca dağ kadını için de benzer şekilde vahimdir.

Kendilerini sosyal, ekonomik, kültürel ve politik olarak dezavantajlı kılan zorlu çevre koşulları ve güç ilişkileri altında kendileri ve ailelerinin hayatta kalması için her gün çalışmaktadırlar. Araştırmalar, kadınların Asya'da hane içi gıda üretiminin %65'inden, Sahra Altı Afrika'da %75'inden ve Latin Amerika'da %45'inden sorumlu olduğunu göstermektedir (Robinson, 2006; UN Women Watch, 2009). FAO'nun son çalışmaları, kadınların Güney'deki tarımsal işgücünün yaklaşık %43'üne katkıda bulunduğunu, bu oranın Afrika ve Asya'da %50'den Latin Amerika'da %20'ye kadar değiştiğini, ancak istatistiklerin belirli ürün ve faaliyet türlerine bağlı olarak değiştiğini göstermektedir (FAO, 2011). Farklı bağlamlarda çok sayıda ülkeyi kapsayan bu tür bölgesel olarak birleştirilmiş istatistikler bazen Nepal gibi bazı ülkelerdeki farklılıkları maskeleyebilir. Bu dağlık ülkede, özellikle tarımsal, pastoral ve ücretli işçilik hane halkı, topluluk ve gündelik işlerle birleştirildiğinde, cinsiyete dayalı iş bölümü oldukça çarpıktır.

Feminist epistemoloji, politik ekoloji veya bakım etiği sosyal ve beşeri bilimlerin bir parçasıdır ve öncelikle kadın araştırmacılar tarafından uygulanmaktadır. Dahası, çeşitli kurumlarda cam tavanlara çarptıkları için üst düzey pozisyonlarda sayıları düşük olsa da, gezegen genelinde sosyal ve beşeri orantısız bir kadın araştırmacı varlığı vardır. Ancak, sosyal ve beşeri bilimler tarafından üretilen bu tür bilgi, tam da seçmenler nezdinde uyum, etkinlik ve meşruiyeti artırmak için politika yapıcılara ulaşması gereken bilgidir. İnsanlar ilişkisi kurdukları ve anladıkları politikalara uyma eğilimindedir.

İklim politikası oluşturma piyasa mekanizmalarıyla sınırlı olsa da, bunların insan davranışını değiştirmek, kurumları yeniden tasarlamak veya çok ihtiyaç duyulan sistemik ve yapısal değişikliklere yol açmak için yeterli olmayacağını biliyoruz. Politika oluşturma süreçlerinin, insanların kendi isteklerine ve hangi değişikliklerin gerekli olduğuna ve hangi geleceklerin inşa edileceğine dair anlayışlarına saygılı olması ve bunlar tarafından bilgilendirilmesi aciliyet arz etmektedir. Bu tür bilgiler her zaman toplumsal cinsiyete duyarlıdır ve politika oluşturma süreçleri toplumsal cinsiyet farkındalığına sahip olduğunda ortaya çıkması muhtemeldir. Bu süreçler, anlaşılabilir, kabul edilen ve anlamlı şekillerde uygulanan politikalara yol açacaktır.

Son olarak, geçtiğimiz on yıllarda kadınların siyasette yer almasının önemli olduğunu öğrendik. İklim politikası oluşturma ve müzakerelerinde erkekler

çok büyük bir çoğunluktur. Ancak konuların karmaşıklığı ve belirsizliği politika sürecini zorlaştırmaktadır. Sürecin büyük bir kısmı değer yargıları ve risk algılarıyla ilgilidir. Bu da politikanın yenilikçi yollarla anlaşılmasını gerektirmektedir. Kadınların riskler konusunda daha temkinli bir bakış açısına sahip olma eğiliminde olduğunu diğer pek çok konudan biliyoruz. Kadınların gelecekle kumar oynamaya veya kendilerinin, çocuklarının ve ailelerinin refahını etkileyebilecek konularda risk almaya daha az eğilimli olduklarına dair ampirik kanıtlar mevcuttur.

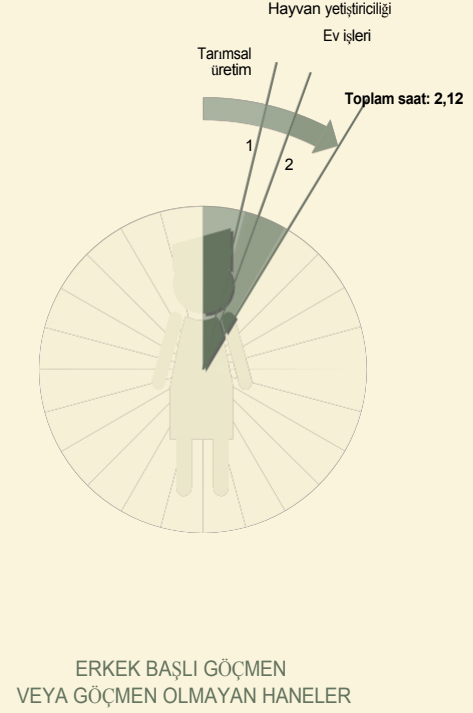
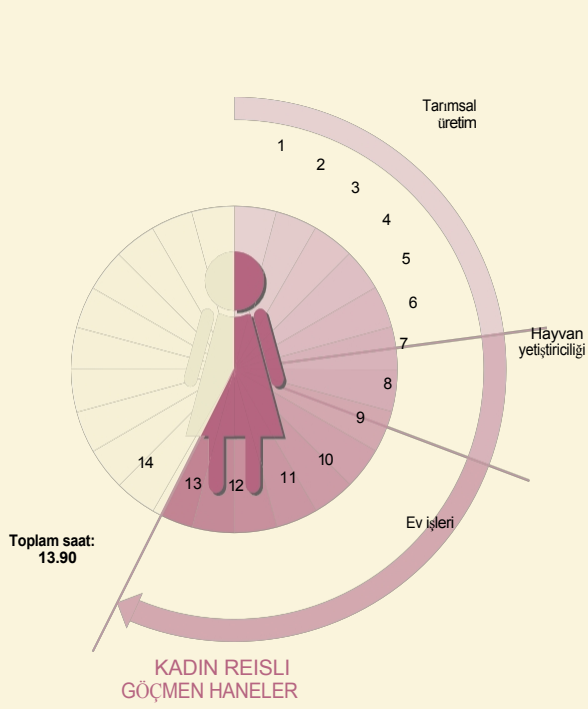
İklim müzakerelerinde kadınların varlığının artırılması süreçleri daha etkili hale getirebilir ve politika yapımında kadınların varlığının ve esaslı katılımının artırılması daha güvenilir ve meşru politika araçlarına yol açabilir. Daha da önemlisi, kadınların katılımı, iklim değişikliği politikasının uygulanacağı bir toplumda mevcut eşitsiz toplumsal cinsiyet güç ilişkilerinde değişiklikler için bir katalizör görevi de görebilir. Kısacası, iklim değişikliği biliminde daha fazla kadına ihtiyacımız var ve kadınların tercih etme eğiliminde olduğu bilimlere daha fazla değer verilmesinin yanı sıra erkek egemen bilim ve mühendislik alanlarında öncü kadınlara daha fazla destek verilmesine ihtiyacımız var. İklim değişikliği müzakerelerinde politika karar alma süreçlerine seslerini duyuran daha fazla kadına ihtiyacımız var. Yeni bir iklim biliminin ve yeni iklim politikası biçimlerinin ön saflarında kadınlara ihtiyacımız var.

ışgücü ve erkeklerin bölgedeki ve ötesindeki şehirlere, kasabalara ve sınır ötesi yerlere yüksek oranlardaki göçü göz önünde bulundurulduğunda.

ICIMOD tarafından üstlenilen ve IFAD tarafından desteklenen, tarım ve doğal kaynak yönetiminin 'kadınsılaşması' üzerine yapılan son karşılaştırmalı araştırma, Hindistan'daki bazı dağlık bölgelerde kadınların erkeklerin yaptığı tarımsal işin 4,6 ila 5,7 katını üstlendiği bu eğilimi göstermektedir. Nepal'de bu aralık daha da çarpıktır; kadınlar erkeklerin 6,3 ila 6,6 katı tarımsal iş yapmaktadır (ICIMOD, yakında yayınlanacak). Ayrıca, ulusal raporlar Güney Asya'daki kadın nüfusunun %64'üne kadarını "aktif olmayan veya rapor edilmeyen" olarak göstermektedir; bu da kadınların kırsal alanlardaki çalışmalarının çoğunun kayıt dışı, resmi olmayan, ücretsiz olduğunu ve sayılmadığını ve dolayısıyla kayıtlara geçmediğini yansıtmaktadır (FAO, 2010a).

Cinsiyete göre tarımsal üretim için faaliyet profilleri - Nepal ve Hindistan

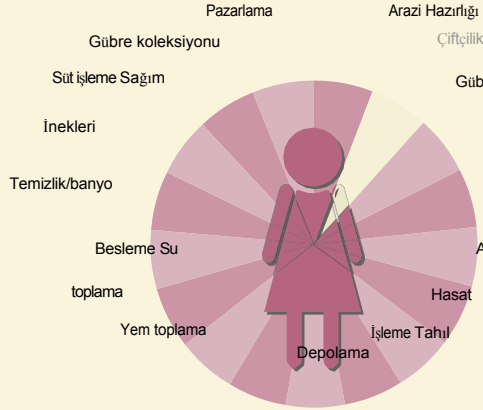

Not: Hindistan (Jain, A., 2010) ve Nepal'de (Lama, K., 2010) 6 ilçedeki 12 köyde yürütülen araştırma anketlerine dayanmaktadır.

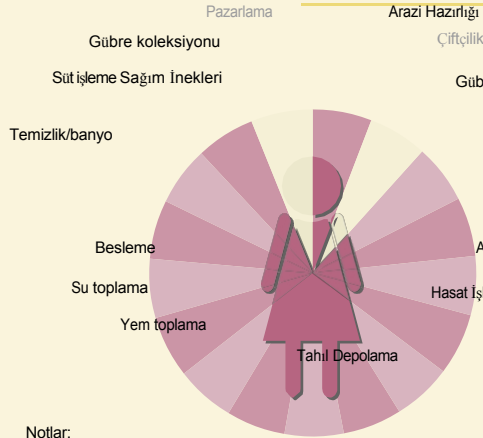
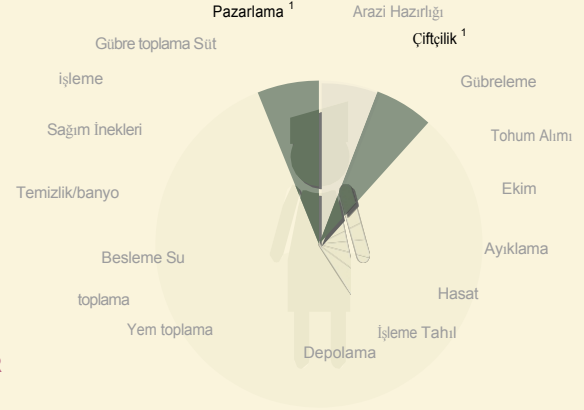
Kaynak: Verma, R., Choudhury, D., Khadka, M., Jain, A. ve Lama, K., yakında çıkacak, Himalayalarda Tarım ve Doğal Kaynak Yönetiminin 'Kadınlaşması', IFAD tarafından finanse edilen proje, Katmandu: Nepal

RICCARDO PRAVETTONI - KASIM 2011

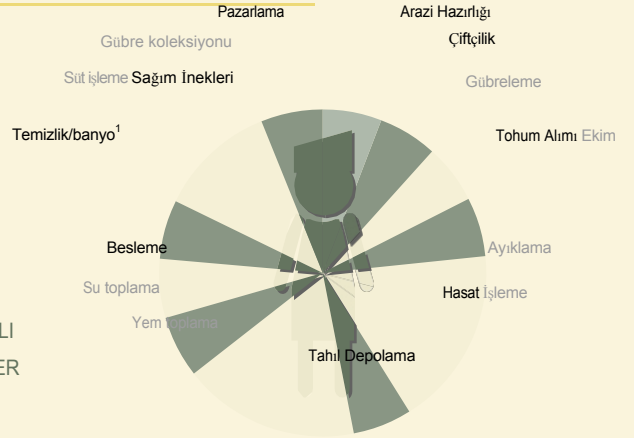
Nepal ve Hindistan'da tarım ve ev işlerinde cinsiyete dayalı iş bölümü

KADIN REİSLİ
GÖÇMEN HANELER

ERKEK BAŞLI
GÖÇMEN HANELER

Notlar:

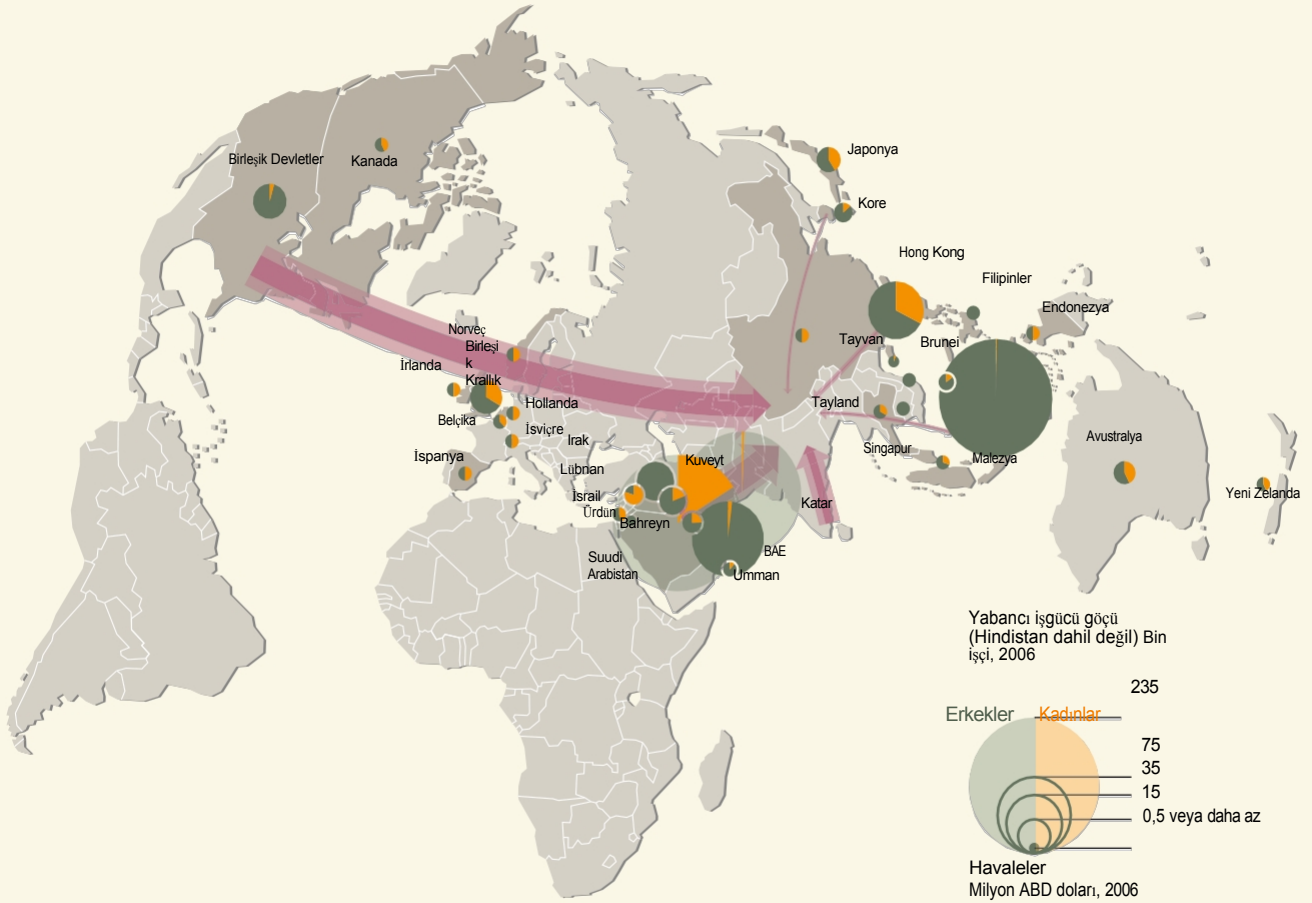
1. Sadece Nepal'de gözlemlenen faaliyet

Hindistan (Jain, A., 2010) ve Nepal'de (Lama, K., 2010) 6 bölgedeki 12 köyde yapılan araştırmalara dayanmaktadır.

Kaynak: Verma, R., Choudhury, D., Khadka, M., Jain, A. ve Lama, K., yakında çıkacak, Himalayalarda Tarım ve Doğal Kaynak Yönetiminin 'Kadınlaşması', IFAD tarafından finanse edilen proje, Katmandu: Nepal

RICCARDO PRAVETTONI - KASIM 2011

Nepal'den işgücü göçü

Kaynaklar: Kollmair, M., ve diğerleri, *Eski hikayeler için yeni rakamlar: Migration and remittances in Nepal*, Migration Letters, 2006; NHRC, Nepal'de Özellikle Kadın ve Çocuklara Yönelik İnsan Ticareti, 2008.

RICCARDO PRAVETTONI - MAYIS 2011

KAYNAKLARA ERIŞİMDE VE KAYNAKLARIN KONTROLÜNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİ

Kadınlar ve erkekler arasındaki asimetrik güç ilişkilerinin bir diğer önemli göstergesi de arazi, mülk, çiftlik hayvanları, işgücü ve kredi, tarımsal girdiler, teknolojiler, eğitimler ve bilgi gibi kalkınma kaynakları gibi kaynaklara eşit olmayan erişim, kontrol ve sahiplik durumlarıdır. Örneğin arazi, hanelerin tarım ve geçimlerini sürdürmek için bağımlı oldukları en önemli varlıktır (FAO, 2011). Çiftçilik, çobanlık ve gıda üretimi için kritik öneme sahip maddi ve üretken bir kaynaktır. Ancak arazi aynı zamanda güçlü sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi, sembolik, manevi ve statü belirleyici anlamlara sahiptir (FAO, 2011; Verma, 2007a). Yine de kadınların kritik bir kaynak olarak arazi üzerindeki mülkiyet, güvenlik ve kontrolleri, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve eşitliği açısından en büyük eşitsizliklerden birini temsil etmektedir. Bu eğilimler, güçlü elitlerin, şirketlerin, çok uluslu şirketlerin ve yabancı çıkar gruplarının toprak gaspının kadınları toprak mülkiyetinden ve kontrolünden daha da mahrum bıraktığı günümüz koşullarında daha da ciddi bir hal almaktadır (Daley, 2011; Behrman, 2011; Verma, yakında yayınlanacak).

Kadınlar aynı zamanda tarım, mera ve hane halkı yönetiminde hayvancılık üzerinde farklı kontrol ve mülkiyete sahiptir. Hayvancılık, kriz zamanlarında servet tasarrufu ve güvenliği, çeyiz ve gelinlerin serveti için önemlidir ve servet ve mülkiyetin güçlü sembolleri olarak işlev görür (Verma, 2007b). Kadınların çiftlik hayvanlarına sahip olması ekonomik fırsatlar, kadın emeğinin fırsat maliyetleri (Thomas- Slayter ve Bhatt, 1994, Heffernan vd., 2003, Kristjanson vd., 2010) ve kültürel normlar, toplumsal cinsiyet önyargıları ve güç ilişkileri tarafından şekillendirilir ve kısıtlanır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin farklı zenginlik ve gücü yansıttığı göz önünde bulundurulduğunda, bazı bağlamlarda kadınlar ve çocuklar daha küçük çiftlik hayvanlarına sahip olmakta ve onları idare etmektedir; bu hayvanlar, dünyada çiftlik hayvanı besleyen tahmini 678 milyon kırsal nüfusun gıda güvenliğinin önemli bir parçasıdır (Devendra ve Chantalakhana, 2002).

Kadınlar ayrıca gelir fırsatlara, ücretli emeğe, piyasalara, gelire ve sosyo-kültürel ve politik-ekonomik kurumlara farklı erişim imkanlarına sahiptir. Kadınlar genellikle gelir getirici faaliyetlerden veya ücretli emekten elde ettikleri geliri kontrol edememektedir (Mackenzie, 1995; Verma, 2001). Bu durum, özellikle elde edilen gelirin "hane reisine" veya arazinin "tapu sahibine" ödendiği durumlarda geçerlidir (a.g.e., a.g.e.),

ya da hanelerinin "reisi" olan erkeklerin göç ettiği ancak kendilerinin ya da geniş ailedeki diğer yaşlı erkeklerin kararları kontrol etmeye devam ettiği durumlarda.

Ayrıca, kazançlardaki cinsiyet farklılıkları, kayıt dışı ücretli istihdam ve serbest meslek de dahil olmak üzere neredeyse tüm istihdam kategorilerinde devam etmektedir (ILO, 2008). ILO'nun 2007 yılı verilerine göre Güney Asya'da toplam işgücüne katılan kadınların %59'u aile işçisi olarak çalışırken bu oran erkeklerde sadece %18'dir (ILO, 2008). Buna karşılık gelen rakamlar Sahra Altı Afrika'da erkeklerin %18'ine karşılık kadınların %35'i, Latin Amerika'da ise erkeklerin %4'üne karşılık kadınların %7'sidir (ILO, 2008; FAO, 2010a). Nepal, Hindistan ve Bangladeş gibi ülkelerde tarım sektöründeki kadın oranı özellikle yüksektir; kadın işgücünün yaklaşık %60'ı tarımda çalışmakta ve özellikle pirinç ve kütmes hayvanları üretmektedir (FAO, 2010a). Kadınlar aynı zamanda erkek meslektaşlarına göre daha az ücret almaktadır; Afganistan gibi ülkelerde erkeklerin maaşının %20-50'si, Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'te ise %57-79'u arasında değişen bu oran, iklim değişikliği ve afetlerle başa çıkmak için mali kaynaklar ve tamponlar söz konusu olduğunda onları yine dezavantajlı duruma düşürmektedir (FAO, 2010a).

CİNSİYETE DAYALI ÇARPIK İŞ BÖLÜMÜ - KADINLAR İÇİN DAHA UZUN, AKUT İŞ GÜNLERİ

Kadınlar tarımsal ve pastoral geçim kaynaklarında kritik bir rol oynamakta ve genellikle arazi, su, çiftlik hayvanları, biyoçeşitlilik, yem, yakıt ve gıda gibi kritik üretken kaynakların yönetiminde önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Ayrıca gelir elde etmek için iş ve enerji üretmekte ve yemek pişirme, temizlik, çocuk bakımı, yaşlı veya hasta aile üyelerinin bakımı, kolektif projeler için iş sağlama ve düğünler, cenazeler ve diğer kültürel törenler gibi hane halkı ve topluluk alanlarında erkeklerle orantısız miktarda günlük iş yapmaktadırlar.

"Dağ kadınları için ortak paydalar, yaşamlarının zorluğu ve cinsiyete dayalı ayrımcılıkların çokluğu, ancak aynı zamanda doğal kaynakların yönetiminde zengin bilgi ve çeşitlendirilmiş beceriler, hanelerinin ve toplumlarının refahına yüksek katkı ve küresel zorluklarla yüzleşmek için dirençli olmalarıdır."
(Leduc, 2008)

Kadınların doğal kaynaklara (su, yakacak odun, yem, gıda, mera, şifalı bitkiler, yakıt ve mahsul gibi) erişmek için kat ettikleri mesafeler arttıkça ve üretim programları hızla değişen ortamlar ve iklim koşulları altında darbe aldıkça, cinsiyetler arasındaki eşitsiz iş bölümü iklim değişikliği nedeniyle daha da çarpık hale gelmektedir. Kırılğan dağ ekosistemlerinde, tarım alanlarının eğimlerinin dik olduğu, toprak kayması ve erozyonun yaygın olduğu ve ulaşım, eğitim, sağlık ve kalkınma hizmetleri gibi temel hizmetlere erişimin sınırlı olduğu kadınlar özellikle savunmasız hale gelmektedir. Bu tür dağ bağlamlarında kadınlar, zorlu ve tehlikeli görevleri yerine getirmekte ve bu görevlerden başlıca sorumlu olmaktadır

su, yakacak odun ve yem toplamak ve taşımakla uğraşmak zorunda kalmıştır.

Buna ek olarak, kadınlar çevrelerini yönetme konusunda değerli yerli bilgiye, dağ koşullarına yanıt olarak geliştirilen bağlama özgü becerilere, tarım, çobanlık, orman ve su havzası yönetimi ile ilgili teknik bilgiye ve iklim ve diğer değişim faktörlerinin getirdiği günlük değişikliklerle başa çıkma becerisine sahiptir. Toplumsal cinsiyete dayalı yerel bilgi, kadınların emekleri ve sorumlulukları göz önüne alındığında, yerel iklim koşullarına ilişkin tahmin ve yorumlarda da kendini göstermektedir.

Doğal çevre ve biyoçeşitlilikle temas. Bu kritik rollere rağmen, aşağıdaki bölümde özetlenen veri ve istatistikler Hindukuş-Himalaya bölgesindeki pek çok kadının bu önemli rolleri yerine getirirken içinde bulundukları zorlu durumu ve konumlarını açıkça ortaya koymaktadır.

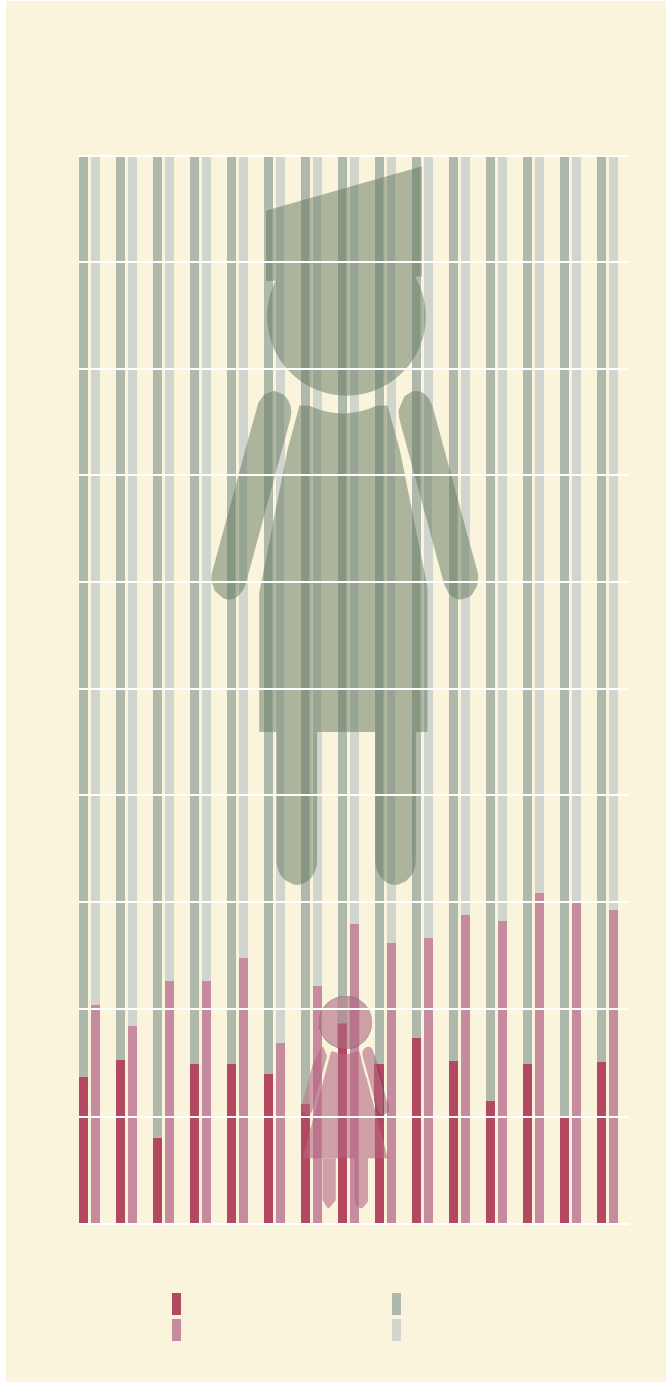
DİĞER KRİTİK TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİ

Örgün eğitimde cinsiyet farklılıkları, ilköğretime kayıt ve ortaöğretime tamamlama oranları ve oranlarına ilişkin ortaya çıkan veriler dünya genelinde cinsiyetler arası farkların azaldığını gösterse de, özellikle Güney Asya ve Sahra Altı Afrika'da bazı farklar devam etmektedir

(UNDP, 2010a). Kızların örgün eğitime erişiminin erkeklerden daha az olduğu Nepal gibi bazı HKH ülkelerinde farklılıklar hala büyüktür. 2010 yılında erkeklerin %39,9'una kıyasla kadınların yalnızca %17,9'u en az ortaöğretime sahiptir (UNDP, 2010b). Nepal'de 2006 yılındaki okuryazarlık oranları, erkeklerde %81 ve kadınlarda %54,5 ile cinsiyet farklılıklarına işaret etmektedir (UNDP, 2009).

Örneğin Nepal, UNDP'nin İnsani Gelişme Endeksi'nde 169 ülke arasında 138. sırada yer almakta ve "düşük insani gelişme" olarak tanımlanmaktadır. Nepal'de kadınların sağlık hizmetlerine erişimi sınırlıdır. 2003-2008 yılları arasında tahmin edilen anne ölüm oranı 830'dur.

100,000 canlı doğum başına ölüm. Doğumların sadece %19'una vasıflı sağlık personeli katılmıştır (UNDP, 2010b). Kadınlar ayrıca toplumsal cinsiyete dayalı şiddete, çarpık toplumsal cinsiyet ilişkileri nedeniyle dezavantajlı ilişkilere ve hane içinde tacize ve psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. SAATHI ve Asya Vakfı'na (2007) göre, ankete katılan kadın ve kız çocuklarının %95'i şiddete dair ilk elden bilgi sahibi olduğunu ve %77'si aile üyelerinin şiddet uyguladığını belirtmiştir (ADB, 1999).

Bu acil sorunlara rağmen, Nepal'de kadınlar politika ve karar alma süreçlerinde eşit olarak temsil edilmemektedir. Örneğin, kadınlar parlamentodaki toplam sandalyelerin %33,2'sine sahiptir (UNDP, 2010b), toplam yasa koyucuların, üst düzey yetkililerin ve yöneticilerin %14'ünü temsil etmektedir, idari ve yönetsel pozisyonların %7,4'üne sahiptir ve yüksek yargıdaki pozisyonların %9,5'ine sahiptir (UNDP, 2010b:226). Benzer eğilimler Pakistan ve Bangladeş'te de rapor edilmektedir; burada kadınlar toplam yasa yapıcıların, üst düzey yetkililerin ve yöneticilerin sırasıyla yalnızca %3 ve %10'unu, idari ve yönetsel pozisyonların ise sırasıyla %5,6 ve %8,3'ünü oluşturmaktadır (a.g.e.). Doğal kaynak yönetimi veya iklim değişikliği ile ilgilenen kuruluşlarda da eşit olarak temsil edilmemektedirler. Örneğin, Nepal Orman ve Toprak Koruma Bakanlığı'ndaki personelin sadece %3'ü kadındır (Khadka, 2010).

Ayrıca, kadınların politika ve karar alma kurumlarında, iklim değişikliğine uyum konusundaki diyaloglarda, doğal kaynakların yönetiminde ve diğer önemli geçim kaynakları boyutlarında yeterince temsil edilmemesi de kritik önem taşımaktadır. İklim değişikliğine ilişkin çok sayıda pozisyon belgesi, toplumsal cinsiyet konularının entegre edilmesinin ve kadınların iklim değişikliği müzakerelerine ve süreçlerine katılımının artırılmasının önemini kabul etmekte ve savunmaktadır (IUCN - Uluslararası Doğa Koruma Birliği, Gender CC - İklim Adaleti için Kadınlar, GGCA - Küresel Toplumsal Cinsiyet ve İklim İttifakı, vb.) Bu önemlidir, ancak iklim değişikliği konusundaki eleştirel organlarda kadınlar ve özellikle de Güneyli kadınlar yeterince temsil edilmemektedir (MacGregor, 2010). Ayrıca,

"Uyum finansmanının etkili ve verimli olmasının yanı sıra eşitlikçi olması için yoksul kadınların tam olarak dahil edilmesi ve deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının hem uyum hem de iklim değişikliğine yönelik politikalarda ve müdahalelerde dikkate alınması ve önceliklendirilmesi çok önemlidir."
(Mitchell vd., 2007:4)

Kadınlar geçim kaynaklarının ve çevrenin sürdürülmesinde merkezi ancak orantısız bir rol oynamalarına rağmen, özel uyum çabalarının, politikalarının, finansmanının ve kurumlarının onları hedef aldığına dair çok az kanıt vardır (Mitchell *vd.*, 2007). Güneyli ekonomik açıdan yoksul kadınların sesleri iklim değişikliğine uyum müzakerelerinde ve süreçlerinde nadiren duyulmaktadır (a.g.e.).

Bu nedenle, gelecekte iklim değişikliğine uyum tartışmalarına, diyaloglarına, politika oluşturma süreçlerine ve kurumlarına kadınların katılımını ve anlamlı girdilerini artırmak önemli olacaktır. Bu özellikle, kadın profesyonellerin ve toplumsal cinsiyet uzmanlarının iklim değişikliği ile ilgili tüm kararlara katılmaları ve önemli girdiler sağlamaları sağlanarak yapılabilir. Kadınların katılımı, BMİDÇS'nin insan hakları çerçevelerine, CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi) ve CRC (Çocuk Hakları Sözleşmesi) dahil olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyete ilişkin uluslararası ve ulusal taahhütlere uygunluğu ile de sağlanabilir. Aynı zamanda

BM iklim müzakerelerinde, örneğin UNFCCC ve COP'ta tarafların delegasyonunda cinsiyete göre temsilin dengelenmesi gelecekte önemlidir (aşağıdaki grafiğe bakınız). Toplumsal cinsiyet kavramlarının, yaklaşımlarının, kapsayıcılığının ve eşitliğinin, kavramsallaştırma, tasarım, uygulama, toplumsal cinsiyet bütçelemesi, değerlendirme ve raporlamadan proje ve programlara yönelik kalkınma finansmanının tüm aşamalarına ve yönlerine entegrasyonunun sağlanması, toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği konusunda kolektif eylemin ve ağ oluşturma desteklenmesi ve farklı konumlardaki kadınların geleneksel kurumlara anlamlı katılımının ve önemli girdilerinin sağlanması da aynı derecede önemlidir.

Yukarıda açıklanan tüm bu sorunlar ve eşitsizlikler, iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle başa çıkma ve uyum sağlama kapasitelerini zayıflatmakta ve kırılganlıklarını artırmaktadır. Bu durum, özellikle çok fazla ve çok az suyun yol açtığı iklim kaynaklı ve ilgili felaketler söz konusu olduğunda, akut ve sorunlu sonuçları olan ciddi bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır.

ÇOK FAZLA VE ÇOK AZ SU İLE BAŞA ÇIKMA VE KAÇAKÇILIKLA İLİŞKİLER

Kuraklık, sel, heyelan, siklon, şiddetli fırtına, buzul gölü patlamaları gibi iklimle ilgili afetler, HKH'de hayatta kalmak ve geçimlerini sağlamak için doğal kaynaklara bağımlı olan en savunmasız ve kaynak yoksulu toplulukları ciddi şekilde etkilemektedir. Kadınlar çatışmalar ve iklimle ilgili her türlü afet ve tehlike sırasında özellikle savunmasız durumdadır (ICIMOD, 2009). Bu kırılganlık, afet zamanlarında yeni kölelik ve insan ticareti biçimlerini de içermektedir.

Çok sayıda araştırmanın gösterdiği gibi, eğer hakları güvence altına alınmazsa ve toplumsal cinsiyet ilişkileri ve kurumları bağlamında toplumsal cinsiyet, sosyo-kültürel ve politik-ekonomik eşitsizlikler ele alınmazsa, kadınlar afetlerin maliyetinin orantısız yükünü taşımaktadır (Mehta, 2007). Afetler meydana geldiğinde, bilgi eksikliği, hareketlilik, karar verme, kaynaklara ve eğitime erişim, toplumsal cinsiyete dayalı kültürel normlar ve engeller ve yüksek oranda erkek göçü nedeniyle erkeklerden daha fazla kadın ölmektedir. Örneğin, 141 ülkedeki afetleri analiz eden yakın tarihli bir çalışma, afetlerde kadınların daha fazla ölmesi nedeniyle yaşam beklentisindeki cinsiyet farkının (Hindistan, Nepal ve Bangladeş hariç çoğu ülkede kadınlar erkeklerden daha uzun yaşamaktadır) daraldığını göstermiştir (Nuemayer ve Plümper, 2007). Bu tür çalışmalar dikkatimizi kuraklık ve sellerin cinsiyete göre farklılaşan etkilerine çekmektedir. Aşağıda daha ayrıntılı olarak açıklanan yeni ortaya çıkan analizler, iklim değişikliğinin daha önce ihmal edilen sonuçlarına işaret etmektedir: iklim kaynaklı afetlerden sonra kadınların insan ticaretine karşı artan savunmasızlığı.

Bölgeden elde edilen kanıtların ve vaka çalışmalarının da gösterdiği gibi, iklim değişikliğiyle ilgili afetlerde kadınlar genellikle erkeklerden daha fazla etkilenmektedir. Ancak, bu ilişkiyi kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıklara (yani cinsiyet farklılıklarına) bağlamamak için büyük özen ve dikkat gösterilmelidir. Bu ilişki daha ziyade, sosyal normlar, roller, dışlamalar, söylemler ve güç ilişkilerine atfedilebilecek, kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal olarak inşa edilmiş farklılıklardan (yani toplumsal cinsiyet farklılıklarından) kaynaklanmaktadır.

yönelik sosyo-kültürel tutumlar, çok fazla çok az su durumlarında artan riskler ve kırılganlıklar yaratmaktadır. Bu nedenle, bu tür durumlarda zarar görme riskini azaltmak için iklimle ilgili afetler, kalkınma ve kadınların sosyal marjinalleşmesi, seçme şanslarının olmaması ve çarpık güç ilişkileri arasındaki bağlantıları vurgulamak önemlidir (UNDP, 2011). Toplumsal cinsiyet körü kalkınma süreçleri ve programları da kadınları dezavantajlı konuma düşürebilir (a.g.e.) ya da daha kötüsü, toplumsal cinsiyete dayalı etkileri ve riskleri daha da kötüleştirebilir.

Çok fazla ya da çok az suyla ilgili afetler Hindukuş-Himalayalar (HKH) boyunca çeşitli bağlamlarda kadınları ve erkekleri farklı şekillerde ve farklı derecelerde etkilemektedir. Bu nedenle, doğal afetlerin büyüklüğü ve sıklığındaki bir artışın da erkekler ve kadınlar için farklı etkileri olacaktır (CIDA, 2002). Örneğin, aşırı olaylar kaynak sıkıntısı nedeniyle yerel topluluklardan ve köylerden göçü tetikleyebilir (a.g.e.). Geçim kaynakları tahrip edildiğinde ve üretken varlıklar erozyona uğradığında, erkekler gelir fırsatlar aramak için göç etme eğilimindedir. Bu da kadınların iş yükünü artırır çünkü kadınlar erkeklerin yaptığı işleri kendi günlük iş yüklerine eklemeye çalışırlar (UNDP, 2011). Kadınların iş yükü, özellikle yakacak odun, yiyecek, yem ve su gibi kaynaklara erişimde yaşanan zorluklar nedeniyle daha da artmaktadır (CIDA, 2002). Erkeklerin dışarıya göç etmesinin kadınların özerkliği ve hareket özgürlüğü üzerindeki etkileri de karmaşık olabilir. Potansiyel olarak kadınların daha önce kısıtlanmış toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkmalarına, yeni geçim kaynağı seçenekleri üstlenmelerine ve kamusal alandaki işlevlerinin artmasına yol açabilir (UNDP, 2011; CIDA, 2002). Bazı durumlarda, kadınların göç etmesine de yol açabilir (a.g.e., a.g.e.).

Kadınların iş yükleri ve geçim kaynakları üzerindeki olumsuz etkiler, mevcut toplumsal cinsiyete dayalı işbölümüne atfedilebilir; bu durum, bitkisel ve hayvansal üretimdeki değişiklikler, hem erkeklerin hem de kadınların gelirleri üzerindeki zararlı etkiler ve alçak arazi ve sulak alanlardaki yerleşimlerde sel ve erozyon nedeniyle daha da kötüleşmektedir (CIDA, 2002). Kadınların kaynaklar üzerindeki intifa hakları da arazideki doğal kaynaklara erişimin azalması ve iklim değişikliği ve ilgili felaketlerle rekabetin artması nedeniyle azalabilir veya ortadan kalkabilir (a.g.e.).

HKH'deki afetlerin çoğunda daha fazla sayıda kadının öldüğü veya etkilendiği bildirilse de, bu durum dünyadaki tüm bağlamlarda değişmez değildir. Latin Amerika gibi dünyanın diğer bölgelerinde, sosyal olarak inşa edilmiş roller riskli davranışlar nedeniyle daha büyük riskleri teşvik ettiği için ya da erkekler veya erkek çocuklar toplumun koruyucu mekanizmalarından kopuk olduğu için daha fazla erkek veya erkek çocuk ölmektedir (UNDP, 2011). Dolayısıyla, dünyanın dört bir yanındaki çeşitli durumlar "kadınların ve kız çocuklarının doğaları gereği savunmasız olmadıklarını; eşitsiz sosyal yapılar ve toplumsal cinsiyet körü tutum ve davranışlar nedeniyle bu hale geldiklerini" göstermektedir (a.g.e., 9). Aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alındığı üzere, kadınların ve kız çocuklarının bir afet sonrasında insan ticaretine ve toplumsal cinsiyete dayalı ve cinsel şiddete maruz kalma olasılıkları daha yüksektir. Bu durum özellikle şu durumlarda geçerlidir

yerinden edilmiş hanelerin çoğu, kadınların mahremiyetten ve sosyal ağların sağladığı korumadan yoksun olduğu aşırı kalabalık ve yetersiz kaynaklara sahip geçici konutlarda yaşamaktadır (Brody vd., 2008:7).

ÇOK AZ SUDA TOPLUMSAL CİNSİYET BOYUTLARI - KURAKLIK

Kadınlar ve erkekler arasında iklim değişikliği ile bağa çıkma konusunda sadece kırılganlık açısından farklılıklar bulunmamakta, aynı zamanda kadınların ve erkeklerin çok az su ile ilgili açığı olayları algılama ve deneyimleme biçimlerinde de farklılıklar bulunmaktadır (ICIMOD, 2009a). Sıcaklık artışları çok az suya, toprak nemi eksikliklerine, kuraklıklara, yangınlara ve tropikal, subtropikal bölgelerde ve birçok orta enlem bölgesinde ürün verimini azalttığına inanılan olası haşere salgınlarına yol açabilir (Kasperson ve Kasperson 2001, Regmi ve Adikhari 2007). Bunlar aynı zamanda ciddi su kıtlığına yol açarak biyolojik çeşitlilik kaynaklarının yok olmasına veya türlerin daha yüksek rakımlara göç etmesine olabilir (Kasperson ve Kasperson 2001, Brody ve ark. 2008).

Su kaynakları tükendiğinde özellikle kadınların karşılaşabileceği bazı zorluklar arasında sanitasyon, sağlık, hijyen ve güvenlikle ilgili sorunlar yer almaktadır. Ev tüketimi (içme, yemek pişirme, çocuk bakımı, yıkama vb.) için suya erişmek üzere uzun mesafeler yürümek veya seyahat etmek zorunda kaldıklarından genellikle daha fazla iş yüküne sahiptirler. Kadınlar ayrıca tarım, hayvancılık gibi üretken işler için daha fazla yürümek seyahat etmek zorunda kalabilir. Kadınların içme suyu ve yakıt için daha uzun mesafeler yürütmesi gerekiyorsa, dağ toplulukları, kadınların iş yükleri (Ebi ve Uma, tarih yok; Mitchell vd., 2007) ve sağlıkla ilgili risk ve sorunlar daha da artar. Dahası, kadınların üretken ve yeniden üretime yönelik işlere daha fazla zaman ayırmak zorunda kalmaları, gelir etmeye, alternatif geçim faaliyetlerine, eğitime, kurumsal ve yönetsel forumlara katılmaya, sosyal ve gelişimsel fırsatlarla ilgilenmeye ve sağlıklarını korumaya ayırabilecekleri zamanı kısıtlamaktadır. Halihazırda çarpık olan geleneksel cinsiyete dayalı iş bölümünü pekiştirmektedir. Kadınlar için artan iş yükü, ebeveynlerin veya vasislerin kız çocuklarını ev ve tarım işlerini yürütmeleri için okuldan *almaları* anlamına da gelmektedir (Baten ve Khan, 2010; Brody vd., 2008).

HKH'de çok fazla ve çok az su üzerine yakın zamanda yapılan bir ICIMOD çalışması, kadınların ve erkeklerin su stresini farklı şekilde deneyimlediklerini ve algıladıklarını göstermektedir (ICIMOD, 2009a). Nepal'deki Sankhuwasabha tepelerinde su kıtlığı bir sorun haline gelmektedir.

Ancak erkekler su sıkıntısını ciddi olarak nitelendirme eğilimindeyken, kadınlar aynı sorunu orta olarak nitelendirme eğilimindedir. Bu farklılıklar cinsiyete dayalı önceliklerin altını çizmektedir, çünkü erkekler genellikle sulama için su sıkıntısını ciddi bir sorun olarak görürken, birçok kadın sanitasyon ve evsel su erişimi ve tedarikini ciddi bir sorun olarak görmektedir. Kadınlar için su sıkıntısı sağlık sorunları ve akut iş yükü yaratmaktadır çünkü zorlu dağ koşullarında uzak mesafelerden su toplamak ve taşımaktan öncelikle onlar sorumludur. Deneyim ve algıdaki bu farklılıklar, iş, rol ve sorumluluklardaki toplumsal olarak inşa edilmiş cinsiyet ayrımlarıyla ilgilidir. Hane içi ve haneler arası karar alma ve önceliklendirme süreçlerini, özellikle de farklı konumlarda bulunan kadın ve erkeklerin temel sorun olarak algıladıkları konulara yönelik uygun çözüm türleri ve altyapı yatırımlarını etkilemektedir.

Benzer şekilde, Hindistan'da Assam ve Bihar gibi sellerden etkilenen yerlerde kadınlar ve erkekler iklim değişikliği deneyimlerini farklı algılamaktadır. Seller sırasında erkekler gelir elde etme konusunda endişe duyduklarını, bunun da genellikle düşük ücretli gündelik işler için hanelerinden ve ailelerinden uzaklaşmalarını gerektirdiğini bildirmiştir. Bu durum onların zorluk algılarını koşullandırmaktadır. Buna karşılık, pek çok kadın hanenin acil geçim kaynakları ve rızısıyla ilgilendiklerini ve sellerde en çok kendilerinin zarar gördüğüne inandıklarını belirtmiştir. Erkekler göç ettiğinde, kadınların iş yükleri orantısız bir şekilde artmakta ancak karar alma güçleri marjinal kalmaktadır. Bu dinamikler, kadın ve erkeklerin zorluk algılarını farklı şekilde koşullandırmaktadır. Kast, sınıf, etnik köken, medeni durum, yaşam döngüsü konumu, yaş ve diğer faktörler ile bağlama özgü farklılıklar dikkate alındığında, algılardaki bu toplumsal cinsiyet nüansları kadınlar ve erkekler arasında da değişebilir.

Kuraklık aynı zamanda kadınları da ciddi şekilde etkilemektedir, çünkü hayvancılık ve sulama stratejilerini, evdeki su mevcudiyetini ve su toplamak ve taşımak için kat etmeleri gereken mesafeleri etkilemektedir. İyileştirilmiş, kültürel olarak uygun, toplumsal cinsiyete duyarlı ve talep odaklı evsel su tedarik çözümleri, kadınlar için ek gelir fırsatları ve zaman tasarrufu için önemli bir fırsat sağlayabilir, böylece ekonomik olarak yoksul hanelerin kurak mevsimi daha iyi atlatmalarına yardımcı olabilir (Sijbesma ve ark., 2009). Bu nedenle, yeşil teknoloji girdileri, tarım, sulama, ev kullanımı ve geçim ihtiyaçları ile sosyal, kültürel ve toplumsal cinsiyete dayalı öncelikler ve tercihler de dahil olmak üzere kadınların acil ihtiyaçlarını tasarımlarına dahil etmeli ve desteklemelidir.

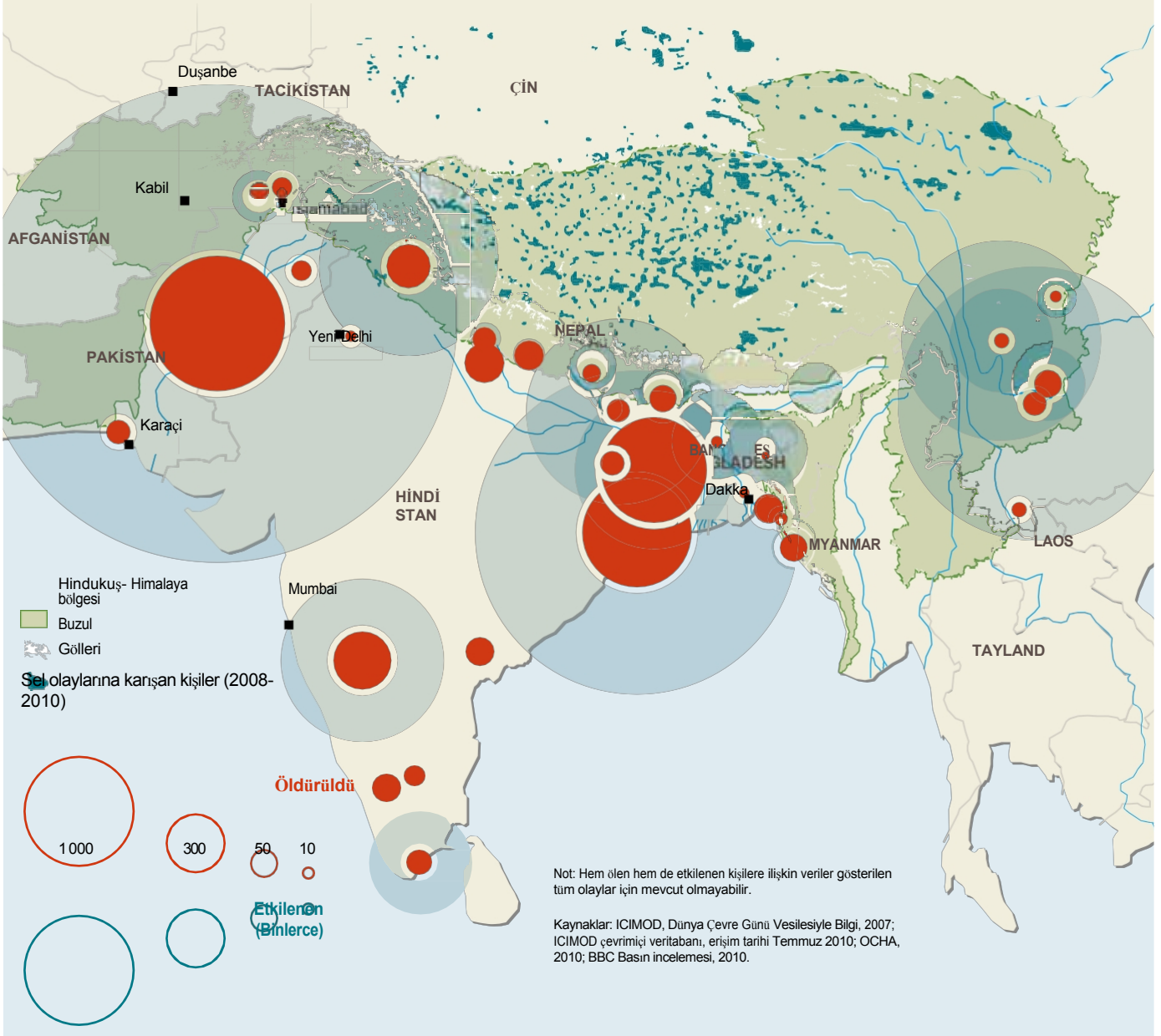
ÇOK FAZLA SUYUN TOPLUMSAL CİNSİYET BOYUTLARI - SEL

Son zamanlarda yapılan çalışmalar, toprak kaymalarına ve toprak erozyonuna yol açan şiddetli yağışlar da dahil olmak üzere kökten değişen sel modellerine odaklanmaktadır. Örneğin, Nepal'de kadınlar ve erkekler yirmi yıllık bir zaman diliminde sellerin sıklığının ve neden olduğu hasarın arttığını belirtmişlerdir (Gautam vd., (2007). Taşkınlar sırasında nehirler tarım arazilerini yarabilir, ekinleri su altında bırakabilir veya tarlaları tamamen silip süpürebilir. Ekonomik olarak yoksul ve marjinalleşmiş haneler bu durumdan etkilenmektedir çünkü genellikle sadece

Nehirlere yakın ve sel baskınlarına daha yatkın araziler gibi marjinalleşmiş araziler. Birçok kırsal kesim çiftçisi hayatta kalmak için yalnızca doğal kaynaklara bağımlıdır ve bu nedenle muson düzenindeki değişiklikler geçim kaynakları ile tarımsal ve pastoral uygulamalar üzerinde yıkıcı etkilere sahiptir (a.g.e.). Bangladeş'te de benzer öngörülemezlik ve değişen sel modelleri insanlar, evler, depolanmış gıda ve tahıllar, mahsuller ve varlıklar üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır (Dankelman vd., 2008). Kuraklıkla ilgili etkilerin çoğu, erkeklere kıyasla kadınları orantısız bir şekilde etkilemektedir. Bu nedenle, özellikle kadınlar bir sel felaketinden sonra bir sonraki sel felaketinden önce toparlanamadıklarını bildirmektedir (a.g.e.).

Hindukuş-Himalaya bölgesindeki son sel olayları

HKH bölgesinde, sel suları ve kum birikimi toprak verimliliğini azaltmakta ve kalan verimli araziler üzerinde daha fazla baskı oluşturmaktadır (Dankelman ve ark. 2008, Mitchell 2007, Regmi ve Adikhari, 2007). Araştırmalar, Orta ve Güney Asya'daki mahsul veriminin 21. yüzyılın ortalarına kadar %30'a kadar düşebileceğini ve bunun da birçok ülkede açlık riskini artıracaklarını tahmin etmektedir (IPCC, 2007). Sular altında kalan nehirlerde akan kum, ölü hayvanlar ve insan atıkları da güvenli içme suyuna erişimi büyük ölçüde azaltmaktadır. Dolayısıyla kadınlar suya erişmek, taşımak ve arıtmak için daha fazla zaman harcamak zorunda kalmaktadır (Mitchell, 2007). Kadınların suya erişimi

sınırlı olduğunda, tüm hane halkı etkilenir çünkü içme, yemek pişirme, temizlik (Raworth, 2008), hayvan yetiştirme ve geçimlik tarım için su sağlamak kadınlara bağlıdır.

Güney Asya'nın bazı yerlerinde kadınlar, önceden var olan kültürel olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyet normları (Nelson vd., 2002) ve güç ilişkileri nedeniyle iklim değişikliğine bağlı afetlerde erkeklerden daha fazla ölüm riski altındadır. Örneğin 1991 Bangladeş kasırgasında ölen on binlerce kişinin yaklaşık %59'unu kadınlar oluşturmuştur (Begum, 1993). 20 ila 44 yaş arasındaki

selden etkilenen bölgede, binde 15 erkeğe kıyasla binde 71 kadın ölmüştür (Mushtaque vd., 1993'ten aktaran Baden vd., 1994). Kadınların davranış ve kimliklerine ilişkin toplumsal cinsiyete dayalı kültürel normlar, hareketlilik ve hareket özgürlüğüne ilişkin hızlı karar verme kabiliyetlerini sınırlandırdığından, afetler meydana geldiğinde kadınların sığınak ve güvenlik aramak için evlerini terk *etmelerini* çok geç olana kadar geciktirebilir (Nelson vd., 2002). Toplumsal cinsiyet normları ve erkeklerin erkeklik ve kimlik fikirleri de erkeklerin afet sonrası yeniden inşa ve kurtarma dönemindeki davranışlarını etkileyebilir ve bazen

riskli "kahramanca" eylemleri teşvik etmekte ve sonrasında danışmanlık arayışını caydırmaktadır (Nelson vd., 2002; Enarson, 2000).

Daha da önemlisi, bir afet sonrasında mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri daha da kötüleşir ve kadınlar üzerinde günlük iş yükleriyle birlikte ciddi bir baskı yaratır; ayrıca hane içi ve haneler arası davranış ve normları düzenleyen sosyal kontrollerde ev, güvenlik, güvenlik ağırları ve kırılmaların kaybına neden olur (Bartlett, 2008). Geçim kaynakları üzerindeki diğer etkilerin de toplumsal cinsiyet boyutları vardır. Bunlar arasında can, mal ve ev kaybı yer almaktadır,

verimli arazi, yem, mahsul, tohum, hayvancılık, ücretli işgücü ve gelir getirici fırsatlar. Bu etkiler sanitasyona, mahremiyete, sağlık hizmetlerine, depolamaya, pazarlara ve girdilere erişimi sınırlamaktadır.

Örneğin, Güney Asya'da ve dünyanın diğer bölgelerinde, insanların hayatta kalmasına ve sellerle daha iyi başa çıkmasına yardımcı olan yüzne ve ağaca tırmanma gibi beceriler sosyal olarak kabul edilebilir ve erkek çocuklar için teşvik edilirken, kültürel nedenlerden dolayı kız çocukları için genellikle cesaret kırıcıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, kültürel uygulamalar ve giyim normları kadınların hızlı hareket etme kabiliyetlerini kısıtlayabilir ve eşleri veya aile üyeleri olmadan evlerinden veya topluluklarından taşınmalarını engelleyebilir. Hindukuş-Himalaya bölgesindeki bazı bağlamlarda bir afet geliştiğinde, kadınlar kocaları ya da aile veya toplulukta yaşlı erkekler özellikle izin verene kadar evlerinden tahliye edilmekten alıkonulduklarını hissederler. Erkekler evden uzakta çalışıyor olabilir ve sonuç olarak tahliye prosedürlerini başlatmak için çok geç kalmış olabilirler.

KADIN TİCARETİ VE AFETLER SIRASINDA ARTAN KIRILGANLIK

Afetler sırasında, bir diğer önemli etki ve ortaya çıkan sorun da artan insan ticareti vakalarıdır. Birleşmiş Milletler'e göre "insan ticareti, kişilerin istismar amacıyla, güç kullanma tehdidi veya güç kullanımı yoluyla (...) işe alınması, taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelmektedir" (Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi Protokolü, Palermo 2000). Suç faaliyetlerine ilişkin istatistiklerin elde edilmesi doğası gereği zordur. Burada açıklanan trendlerden bazıları birden fazla değişim faktörüne olarak ortaya çıkmaktadır, bu nedenle aşağıdaki bilgiler büyük ölçüde bilimsel referanslara, bu konularda aktif olarak çalışan STK'lardan alınan bilgilere ve bu rapor için INTERPOL Genel Sekreterliği tarafından sağlanan bilgilere dayanmaktadır.

Tahminlerde büyük belirsizlik olmakla birlikte, bazı projeksiyonlar her yıl 2 milyon ila 4 milyon kişinin kendi ülkeleri içinde ve 800.000 kadar kişinin de sınır ötesinde insan ticaretine maruz kaldığını göstermektedir (U.S. Department of State, 2004; Hodge ve Lietz, 2007). Uluslararası insan ticaretine maruz kalanların %70 ila %80'i kadındır ve bunların yaklaşık %50'sini kız çocukları oluşturmaktadır (Curtol *vd.*, 2004; ABD Dışişleri Bakanlığı, 2004; Hodge ve Lietz, 2007). Tüm kadınların yaklaşık %70'i seks ticareti ve diğer cinsel sömürü biçimleri için insan ticaretine maruz kalmaktadır. Geri kalanlar ise çoğunlukla

İnsan ticaretinin bir kısmı zorla çalıştırma, küçük bir kısmı ise yasadışı organ ticareti gibi diğer amaçlarla yapılmaktadır (Curtol ve *diğerleri*, 2004; ABD Dışişleri Bakanlığı, 2004; Hodge ve Lietz, 2007). Bu bilgiler, insan ticaretinin son yirmi yılda dünya çapında önemli ölçüde arttığına dair işaretler vermektedir (Flowers, 2001; Kelly, 2005; Monzini, 2004).

İnsan ticareti milyarlarca dolarlık bir uluslararası organize suç türüdür ve günümüz köleliğinin bir türünü oluşturmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü bunun değerini her yıl 39 milyar ABD doları olarak tahmin etmektedir (INTERPOL, 2009). İnsan tacirleri, aldatma veya zorlama yöntemlerini kullanarak mağdurları işe alır ve ülkeler ve bölgeler arasında nakleder. Mağdurların özerklikleri, hareket ve seçim özgürlükleri ve ulusal kimlikleri ellerinden alınmaktadır. Çeşitli şekillerde fiziksel ve zihinsel istismara maruz kalırlar. İnsan ticareti, uluslararası hukuk ve birçok ulusal ve bölgesel hukuk sistemi kapsamında bir suçtur. Aynı zamanda bir insan hakları ihlali, CRC (Çocuk Hakları Sözleşmesi) ve CEDAW (Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi) kapsamında kadın ve çocuk haklarına karşı bir ihlal ve cinsiyete dayalı şiddetin iğrenç bir şeklidir.

Kadınlar ve çocuklar afet zamanlarında en fazla risk altında olan ve insan ticareti ve sömürüye en açık olan gruplardır (Hodge ve Lietz, 2007). Deprem ve tsunami gibi doğal afetler ile sel ve kıtlık krizleri gibi iklimle ilgili afetler, yerel güvenlik ve güvenlik ağlarını bozabilir ve stres, aile çatışması ve ruh sağlığı sorunlarını artırabilir. Dolayısıyla, çocukların ihmal edilmesine katkıda bulunurlar (Bartlett, 2008). "Aşırı kalabalık, kaotik koşullar, mahremiyet eksikliği ve düzenli rutinlerin çökmesi öfke, hayal kırıklığı ve şiddete katkıda bulunabilir", çocuklar (özellikle kız çocukları) ve kadınlar en savunmasız bireylerdir (a.g.e.:4). Kadınlar veya çocuklar, refakatsiz, ayrılmış veya yetim kaldıklarında, normalde hane halkı ve topluluklar içindeki davranışları düzenleyen sosyal kontrol ve korumaların aşınması nedeniyle sömürü, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (a.g.e.) ve insan kaçakçılığının hedefi olma riskiyle daha fazla karşı karşıya kalmaktadır.

Dahası, "zor zamanlar geçirildiğinde, çocuklar hanenin istikrarını korumak için yararlanılan bir varlık haline gelebilir. Çocuklar çalışmak ya da kardeşlerine bakmak için okuldan alınabilir. Bazı çocuklar diğerlerine göre daha 'harcanabilir' olarak görülebilir" (a.g.e.:4). Örneğin, Bombay'daki genç seks işçilerinin çoğu, ekonomik olarak yoksul kırsal köylerden gelmektedir.

Yetersiz mahsul verimi ve gelir getirici fırsatların aileleri, diğerlerinin hayatta kalması için bir çocuklarını feda etmeye zorladığı Nepal (a.g.e.:4). Bununla birlikte, ailelerin çoğu zaman kızlarının daha iyi bir hayat, eğitim ve yaşam fırsatlarına sahip olacıkları vaadinde bulunan insan tacirlerinin eline düşeceğinin farkında olmadıklarını da belirtmek gerekir.

İklimle ilgili bir afetin ardından, ekonomik ve güvenlikle ilgili zorluklar kadınları ve çocukları daha iyi yaşam koşulları, barınak ve güvenli konut arayışına iterek onları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, sömürü ve insan kaçakçılığı için potansiyel hedef haline getirebilir. Fiziksel ve sosyal şiddetin artmasına yol açan afetler

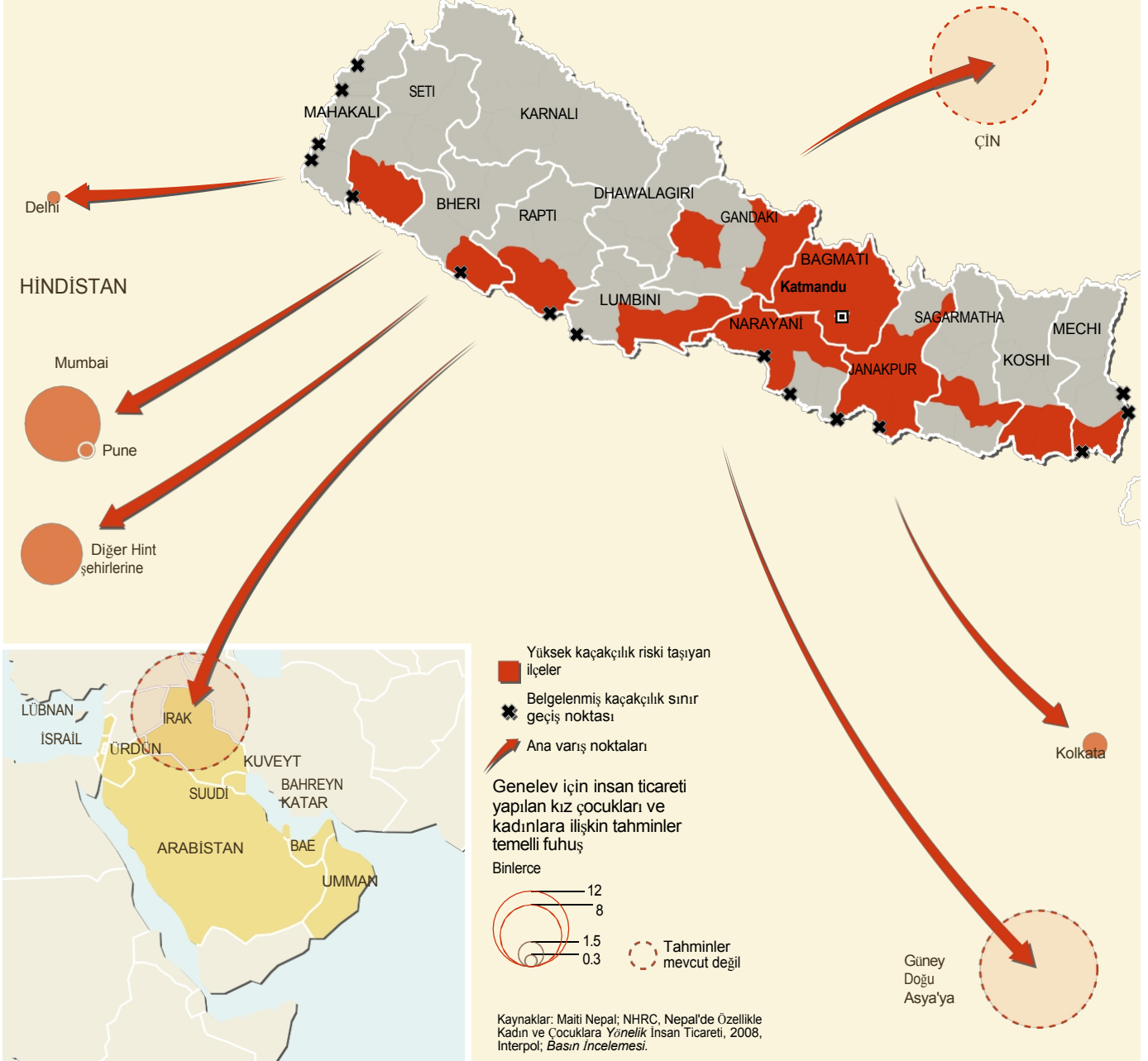
Bir toplumdaki en savunmasız bireyler, yani kadınlar ve çocuklar için ekonomik güvensizlik, insan ticareti için itici faktörler arasındadır. Bu nedenle, güvensiz afet bölgeleri insan ticareti için potansiyel alanlar olarak değerlendirilmelidir.

İnsan ticaretinin birçok biçimi vardır ancak tutarlı bir yönü, mağdurların doğuştan gelen savunmasızlıklarının istismar edilmesi ve temel insan haklarının ihlal edilmesidir. Erkek çocuklar da dahil olmak üzere kadın ve çocuk ticareti, insan ticaretinin en yaygın şeklidir ve kaynak, transit veya hedef ülke olarak dünyanın her bölgesini etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlar ve çocuklar ile gelişmiş ülkelerdeki savunmasız toplum grupları

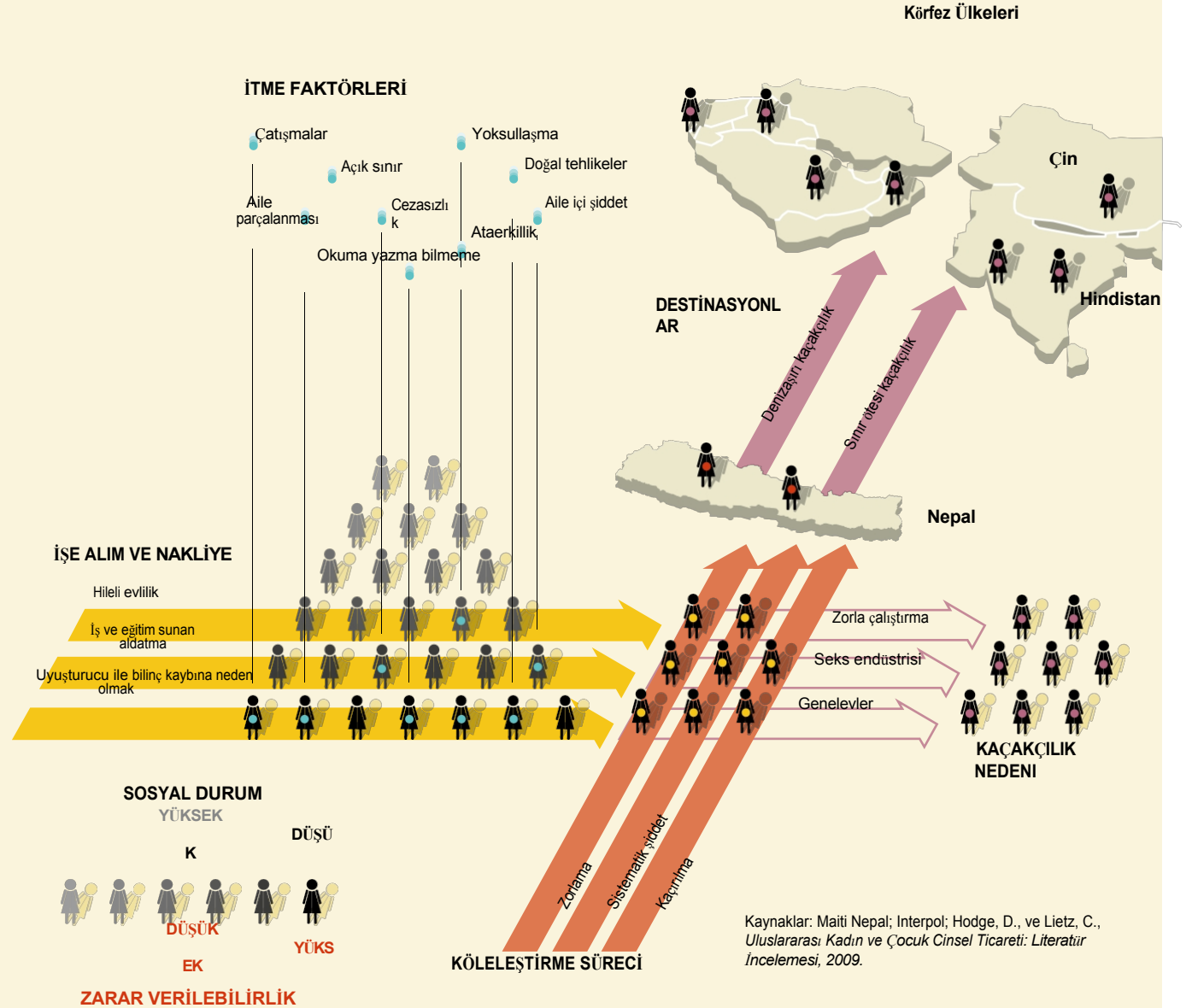

Nepal'de İnsan Kaçakçılığı: Siliguri, Utar Pradesh, Hindistan'da 15 Kasım 2005 tarihinde her iki yanında odalar bulunan bir genelevin içinden bir görünüm. Bütün aileler bu genelevlerin içinde yaşıyor, sahipleri ve fahişelerin çocukları. Hiçbir sanitasyon ya da hijyenik sorumluluk yoktur.

Nepal'de kadın ve kız çocuklarının ticareti

Nepal'de insan kaçakçılığı - Modeller

ülkelerde, doğrudan kendilerine veya ebeveynlerine, vasilerine ve akrabalarına yapılan sahte ücretli iş vaatleriyle kandırılarak evlerini terk edip daha iyi bir yaşam olacağını varsaydıkları yerlere seyahat etmeye zorlanmaktadır. Organize bir şebeke mağdurlara sahte seyahat belgeleri temin ederek onları varış ülkesine götürmekte ve burada kendilerini cinsel köleliğe zorlanmış, insanlık dışı koşullarda kendi iradeleri dışında tutulmuş, hayatlarından ve refahlarından sürekli endişe duyarken ve psikolojik travma yaşarken bulmaktadırlar.

İnsan ticaretinin bir sonucu olarak, başta gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere, çok sayıda kadın, kız ve erkek çocuk tarım gibi sektörlerde zorla çalıştırılmanın kurbanı olmaktadır. Kadınlar ve çocuklar aldatma ve zorlama yoluyla işe alınmakta ve insan ticaretine maruz kalmakta ve kendilerini tarım ve inşaat işlerinde, ev hizmetçiliğinde ve diğer emek yoğun işlerde zorla çalıştırılan çeşitli işlerde bulmaktadır. Kölelik, istismar, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gibi dehşet verici koşullarda, çoğu zaman gerekli ücret, hareket özgürlüğü veya yetkililere bildirimde bulunma ya da bu tür sömürü koşullarından kaçma seçenekleri olmaksızın yaşamaktadırlar.

Turizmde çocukların ticari cinsel sömürüsü Asya'da uzun yıllardır görülmekte olup, şimdi de Afrika ile Orta ve Güney Amerika'da yaygınlaşmıştır. Bu olgu, ucuz hava yolculuğunun artması ve bu destinasyonlarda reşit olmayanlarla cinsel ilişkiye girmenin yasaklanması ve kovuşturulması riskinin nispeten düşük olması nedeniyle teşvik edilmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, afetler normatif sosyal ve kültürel davranış kurallarını, davranışları, polislik ve kovuşturmayı bozarak savunmasız bireyler için bu riski artıracaktır.

HINDU KUSH-HIMALAYALAR'DA KADIN TİCARETİNİN DİNAMİKLERİ

Gerçekten de Maiti Nepal⁽ⁱⁿ¹⁾ bazı tahminlerine Nepal'den yapılan kaçakçılık savaş öncesi dönemde (1990) yılda 3-5.000 iken 2010 yılında muhtemelen yılda 12-20.000'e yükselmiş olabilir. Bu rakam iç ve dış kaçakçılığı kapsamaktadır. Nepal'de on yıl süren silahlı çatışma sırasında ve sonrasında iç kaçakçılık büyük ölçüde artmıştır, ancak bu tür tahminler konusunda büyük belirsizlik vardır.

1. Maiti Nepal, (<http://www.maitinepal.org/>).insan ticaretine karşı ve Nepal'den gelen insan ticareti mağdurlarının korunması ve rehabilitasyonu için çalışan, uluslararası alanda tanınan ve takdir edilen bir STK'dır

Maiti Nepal, sınırlarda yakalanan çocuklar ve kadınlar ile genelevlerden ve çeşitli istismar ve sömürü biçimlerinden kurtarılan mağdurlar da dahil olmak üzere her yıl tahminen 2.000 bin kız çocuğunu kurtarmaktadır. Onlara eğitim, koruma ve rehabilitasyon sağlamaktadır. Mevcut tahminlere göre Maiti Nepal her yıl kaçırıldığından şüphelenilen 4.000 binden fazla kayıp genç kadın ihbarı almaktadır. Tahminen %70 gibi büyük bir çoğunluğu satılmakta ve fuhuşa zorlanmaktadır; geri kalan %30'u ise zorla çalıştırılmak üzere satılmaktadır. Kayıp kadınların yurtdışındaki varış noktaları arasında Hindistan, Çin, Körfez ve Orta Doğu yer almaktadır.

En fazla sayıda kayıp kadın Hindistan'ın Mumbai kentine kaçırılmakta olup, burada bu kızların ve kadınların %38'inin (ortalama yaş 16) HIV/AIDS ile enfekte olduğu tespit edilmiştir (Silverman *vd.*, 2007; Gupta *vd.*, 2008). Güney Asya bölgesinde, fuhuş yapan kadınların ve kız çocuklarının %40 kadarı seks ticaretine 18 yaşından önce, yani çocukken girmektedir (Silverman, 2011). Güney Asya'daki hayat kadınları arasında HIV/AIDS yaygınlığına ilişkin tahminler %12-54 arasında değişmekle birlikte (Brahme *vd.*, 2006; Sarkar *vd.*, 2008), çalışmalar seks ticaretine reşit olmadan giren kadın ve kızların hem HIV/AIDS enfeksiyonu hem de şiddet mağduriyeti açısından önemli ölçüde daha büyük risk altında olduğunu tutarlı bir şekilde belgelemektedir (Silverman, 2011). Erkek müşterilerden ve prezervatif takmayı reddeden müşterilerden kaynaklanan şiddet yaygındır. Örneğin Tayland'da fuhuş yapan kadınların %15'i haftalık olarak şiddete maruz kaldığını ve bu kadınların %72'si erkek müşterilerinin prezervatifle seks yapmayı reddettiğini bildirmiştir (Decker *vd.*, 2010).

Daha da önemlisi, bu riskler en genç mağdurlar arasında en uç noktalarda olabilmektedir. Nepal'de seks ticaretine maruz kalan kadın ve kız çocukları arasında, 15 yaşından önce ticarete maruz kalan kız çocuklarının %60'ından fazlasında HIV/AIDS enfeksiyonu tespit edilmiştir; bu oran 18 yaş ve üzeri ticarete maruz kalanlarda görülen enfeksiyon oranının dört katıdır (Silverman, 2007). Şiddet genellikle genç yaşları nedeniyle savunmasız olanlara yönelmektedir; güney Hindistan'da 19 yaşında veya daha genç her 3 kadın ve kızdan 1'i geçtiğimiz yıl tecavüze uğradığını veya dövüldüğünü bildirmiştir (Beattie *ve ark.*, 2010).

Ayrıca, 15 yaşından önce seks ticaretine zorlanan kızların genelevden geneleve taşınma olasılığı, daha yaşlı insan ticareti mağdurlarına kıyasla önemli ölçüde daha yüksektir (Silverman *ve ark.*, 2007). Seks ticaretindeki en genç kızlar da, kendilerinden yaşça büyük akranlarına kıyasla çok daha fazla sayıda zorla seks partnerine sahip olduklarını bildirmektedir (Sarkar *ve ark.*, 2008). Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, her ek ay

Bir kızın seks işçiliğine hapsolması, HIV/AIDS enfeksiyonu riskinin %3-4 daha fazla olmasına eşittir (Silverman *vd.*, 2006). Bu da seks ticaretine mümkün olduğunca erken müdahale edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bir diğer önemli sorun da, kadınların tarımda birincil iş gücünü oluşturması nedeniyle, genç kızların kuraklık sırasında tarım alanlarında çalışmak üzere okuldan alınmasıdır. Bu olgu, Afrika da dahil olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde de belgelenmiştir (Campbell, 2009). Dolayısıyla, seller, kuraklıklar

veya diğer dramatik iklim olayları aileleri parçalayabilir, özellikle genç kadın ve çocukları yetersiz beslenme ve sağlıkla ilgili diğer risklere maruz bırakabilir (Goudet *vd.*, 2011) ve kadın ve kız çocuklarının insan ticaretine, köleliğe ve zorla çalıştırılmaya maruz kalmasını artırabilir. Genç kadınlar ve çocuklar, erkek çocuklar da dahil olmak üzere, satılmakta, zorlanmakta, kaçırılmakta veya zorla tarım işçiliği ve ev işçiliği için başka yerlere gönderilmektedir. Uzak ve erişilmesi zor bir dağ köyünde birkaç genç kızın dahil olduğu bu tür bir zorlama vakası, bu raporun derlenmesi sırasında yapılan saha çalışmasında belgelenmiştir.

IKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM SAĞLAYAN KADINLAR

İklim değişikliğine uyum sağlamak, toplumun pek çok kesiminde çok çeşitli çabalar, teşvikler, kaynaklar, bağlılık ve aktif müdahaleler gerektirecektir. Kadınlar, kaynaklar üzerindeki sınırlı erişim, kontrol ve sahiplik, karar ve politika oluşturma süreçlerine eşit olmayan katılım, düşük gelir ve örgün eğitim seviyeleri ve olağanüstü yüksek iş yükleri nedeniyle özellikle hassas bir grup oldukları için uyum programlarının merkezinde yer almalıdır. Öte yandan, tarım, gıda güvenliği, hane geçim kaynakları ve işgücü verimliliğinde oynadıkları önemli roller nedeniyle kadınların uyum çabalarının merkezinde yer alması gerekmektedir. Bu kritik roller kapsamında kadınlar, doğal kaynakların yönetiminde değerli bilgi, beceri ve temsil gücüne sahiptir ve yüksek oranda erkek göçü bağlamında iklim değişikliğine uyum genellikle ön saflarda yer almaktadır. Dolayısıyla kadınlar, sürdürülebilir dağ kalkınmasını teşvik etmek için merkezi bir fırsat sunmaktadır.

Ayrıca, uyum çabalarının kültürel, ekonomik, sosyal, siyasi, sağlık ve çevresel konular da dahil olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle ilgili tüm zorlukları ve fırsatları ele alması gerekecektir. Bu son faktörler dayanıklılık ve uyum kapasitesiyle çok ilgilidir (UNEP, 2009; 2010). Toplumsal cinsiyete duyarlı adaptasyona yardımcı olabilecek kritik faktörler arasında toprağa erişim ve mülkiyetin artırılması, kadınlara yönelik mikro kredi, su, hayvancılık, depolama tesisleri, tarımsal girdiler, pazarlar, eğitim ve yeşil teknoloji yer almaktadır. Bunların hepsi kültürel olarak uygun, sosyal olarak kabul edilebilir, kadınların ihtiyaçlarına cevap verebilir ve pratik olmalıdır (Devendra ve Chantalakhana, 2002; Hussain, 2007; UNEP, 2009; 2010; Shackleton *vd.*, 2010; Sijbesma *vd.*, 2009). Kadınların taleplerine, kaygılarına, deneyimlerine, önceliklerine ve ihtiyaçlarına odaklanan yaklaşımları kalkınma araştırmalarına ve eylemlerine dahil etmek için gerekli zamanı harcamak kritik önem taşımaktadır. Eylem odaklı araştırmalarda yer alan kadınlar genellikle çevrelerindeki, iklimlerindeki ve geçim kaynaklarındaki değişikliklere daha iyi uyum sağlamak için neye ihtiyaç duydukları konusunda net bir fikre sahiptir (Mitchell *vd.*, 2007). Dahası, yenilikçi stratejilerin dağa ve kültüre özgü gerçekliklere, ihtiyaçlara ve isteklere dayandırılması gerekir (Khadka *vd.*, yakında yayınlanacak).

Toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliğine uyum konusunda yakın zamanda yayınlanan bir rapora göre, kadınlar "yaşamlarını etkileyen hava değişiklikleri yaşamakta ve geçimlerini güvence altına almak için uygulamalarını adapte etmektedirler. Olası tüm uyum stratejilerinin, iklim değişikliğinin üstesinden gelmenin tüm yollarının farkında olamayabilirler.

Ancak mevcut durumlarını kesinlikle en iyi onlar biliyor ve yeni zorluklar karşısında geçimlerini güvence altına almak için acil bir öncelikler listesine sahip" (Mitchell *vd.*, 2007:14). Örneğin, bu ihtiyaçlar arasında girişimler yer almaktadır,

uygun ve kültüre özgü ürün çeşitlendirme, uyarlanabilir tarım uygulamaları, hasat sonrası yaklaşımlar, hayvancılıkta yenilikler ve alternatif geçim kaynakları uygulamaları konularında eğitimler ve değişim ziyaretleri).

Kadınların kırılganlığını azaltmak ve toplumun bir bütün olarak değişen iklime uyum sağlama kapasitesini artırmak için, sürdürülebilir uyum stratejilerinin uygulanabilmesi için kadınların önümüzdeki on yıllarda merkezde yer alması gerekecektir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı müdahaleler, kadınlar ve erkekler üzerindeki farklı etkileri gösteren ayrıştırılmış verilerin toplanmasından daha fazlasını gerektirecektir (eğer varsa). Mevcut eşitsizliklerin derinlemesine anlaşılmasını ve titiz bir şekilde analiz edilmesini gerektirecektir

ve toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkileri ve iklim değişikliğinin bu eşitsizlikleri ve ilişkileri nasıl daha da kötüleştirdiği (Brody *vd.*, 2008; Verma, 2001). Bu nedenlerle, kadınların kendi hanelerinde, topluluklarında ve ulusal ve uluslararası kurumlarda (hem geleneksel hem de yasal) politika ve karar alma süreçlerine aktif ve eşit bir şekilde katılmaları, böylece bilgilerine, katkılarına, eylemliliklerine çalışmalarına değer ve kapasitelerinin, güvenlerinin ve seslerinin artırılması ve güçlendirilmesi önemlidir.

Toplumsal cinsiyet konularının ve analizinin ilerletilmesinde önemli bir ders de toplumsal cinsiyet farkındalığı, toplumsal cinsiyetin teşvik edilmesi ve toplumsal cinsiyet analizi arasındaki önem ve kritik farktır. Toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliğine uyum konularının önemi hakkında daha fazla farkındalık yaratmak, bunu aktif olarak teşvik etmek veya kadın ve erkeklerin farklılaşan etkilerini, dayanıklılıklarını ve uyum stratejilerini bilimsel ve sistematik olarak analiz etmek için aynı aktörler, yaklaşımlar ve yöntemler kullanılmayabilir (Verma, 2001). Toplumsal cinsiyet farkındalığı ve ilerleme

Tüm farklı disiplinlerden, kurumlardan, kuruluşlardan ve bağlamlardan aktörlerin toplumsal cinsiyet ve eşitlik konularına eğilmesi gerekmektedir.

Ancak toplumsal cinsiyet analizi, diğer tüm alanlarda olduğu gibi titiz ve derinlemesine teknik analiz becerileri gerektirir. Aynı zamanda, gelişmekte olan bu alanda titizlik, derinlik ve teknik kapasitenin daha da güçlendirilmesi için çaba gösterilmelidir. Derinlemesine toplumsal cinsiyet analizi sadece bir 'ekleni', işaretlenecek bir kutu veya hızlı bir "toplumsal cinsiyet yapma" yöntemi olamaz - eğer doğru bir şekilde yansıtılacaksa

İklim değişikliği karşısında kadınların ve erkeklerin karmaşık toplumsal cinsiyet gerçeklikleri (a.g.e.). Aynı zamanda, toplumsal cinsiyet farkındalığı ve teşviki, siyasi ve çevresel eylem için, fark yaratan toplumsal cinsiyete olumlu eylem yaratmak için, toplumsal cinsiyete önyargılı ve kör söylemlere ve eşitsizliklere meydan okumak için ve araştırma ve geliştirme gündemlerini toplumsal cinsiyete olumlu yönde değiştirmek için kritik öneme sahiptir.

Son olarak, kadınların homojen bir kategori olmadığını, yaşa göre farklılıklarını da hatırlamakta fayda var,

sınıf, kast, medeni durum, yaşam döngüsü konumu, etnik köken, meslek vb. kırılganlıklarını, risklerini ve başa çıkma stratejilerini etkileyen, şekillendiren ve büyüten veya azaltan şekillerde. Örneğin, kadınlar düşük kasta, daha yoksul ekonomik sınıftan, hane reisi (hem *de jure* hem *de facto*), evliliğin erken dönemlerinde daha genç ve afet ve ekonomik kriz dönemlerinde genç kız iseler, kaynaklara ve karar verme gücüne sınırlı erişimleri nedeniyle iklim değişikliğine karşı daha savunmasızdırlar. Alt kasta mensup kadınlar bazen statü açısından dezavantajlı duruma düşmekte, kaynaklara sınırlı erişim, kontrol ve mülkiyete sahip olmakta ve topluluk düzeyinde karar alma süreçlerinden ve afete hazırlık planlamasından dışlanmaktadır (Leduc ve Shrestha, 2008). Göçe zorlanan kadınlar ve genç kızlar, tecavüz ve insan ticareti riski de dahil olmak üzere (daha önce ele alınmıştı) çoklu kırılganlıklara maruz kalmaktadır. Kadınlar ve erkekler farklı riskleri önemli olarak algılama ve maddi gerçekliklere ve çevresel değişikliklere farklı anlamlar yükleme eğilimindedir (Moore, 1993) ve sosyal olarak inşa edilmiş roller, sorumluluklar ve kimlikler nedeniyle karşılaştıkları deneyimler farklıdır.

"Katkıları göz ardı edilse veya daha az kabul görse de kadınlar iklim değişikliğine uyum ve azaltım konusunda çok önemli bir rol oynamaktadır. Doğal kaynak yönetimi ile ilgili çalışmalarının birçoğu azaltım eylemlerine katkıda bulunmaktadır. Oysa kadınlar, aile üyelerinin refahı için aynı zamanda iyi tasarlanmış uyum uygulamaları olarak kabul edilebilecek birçok faaliyet gerçekleştirmektedir. Kadınlar, özellikle kıt mevsimlerde ve doğal afetlerde gıda açığı durumlarıyla başa çıkmak için çeşitli ve yoğun hane halkı kaynak kullanım stratejileri benimsemektedir. Ev üretimindeki çabalarını yoğunlaştırmakta ve ailenin refahı için tarım dışı üretim seçeneklerini araştırmaktadırlar. Ayrıca, kadınlar toprağı ve suyu korumak ve setler inşa ederek sel baskınlarını önlemek için bazı altyapı çalışmaları gerçekleştirmekte ve bu da muhtemelen iklim riskleriyle yüzleşmek için gereken çabalara büyük katkı sağlamaktadır." (Baten ve Khan, 8:2010)

Kadınlar genellikle çevrenin sürdürülmesi için kritik öneme sahip bilgi ve becerilere sahip doğal kaynakların yöneticileridir. İklim ve diğer kritik değişim faktörleriyle başa çıkma ve bunlara uyum sağlama konusunda ön saflarda yer alırlar. İklim değişikliğiyle ilgili karar alma kurumlarında ve politika süreçlerinde genellikle dışlanmalarına ve yeterince temsil edilmemelerine rağmen kadınlar, kaynaklara sınırlı erişim ve dezavantajlı toplumsal cinsiyet güç ilişkileri kapsamında yerel olarak uyarlanmış, uygun ve sürdürülebilir başa çıkma stratejileri ve yanıtları geliştiren aktif aktörlerdir.

Hem kırılganlığın hem de iklim değişikliğinin sosyal olarak inşa edilmiş, tartışmalı ve cinsiyetlendirilmiş kavramlar olduğu (Denton, 2002) ve toplumsal cinsiyet konularını genellikle "askıya alan" ve görmezden gelen söylemler tarafından şekillendirildiği göz önüne alındığında, "toplumsal cinsiyet ve iklim politikalarını çerçeveleyen söylemlerin derin köklerini kazmak ve çıkarmak" önemlidir (MacGregor, 2010: 236). Bu bağlamda, belirli bilgi, kültür ve güç ilişkileri kavramlarının kurumsal söylemleri, kalkınma ideolojilerini ve uygulamalarını ve kadınların ve erkeklerin çevrelerini ve doğal kaynaklarını yönetmek için gündelik pratiklerini nasıl şekillendireceğini vurgulamak da kritik önem taşımaktadır (German vd. 2010).

İklim değişikliği politikaları ve girişimleri, baskın ve genellikle toplumsal cinsiyet körü söylemleri ve dünya genelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çoğunu şekillendiren güç ilişkilerini aktif bir şekilde ele alırsa nelerin mümkün olabileceğini hayal edin. Sınırlı kaynaklar, siyasi irade, kararlılık ve sistematik yaklaşımlar karşısında toplumsal cinsiyeti "ana akımlaştırmaya" veya toplumsal cinsiyet konularını entegre etmeye çalıştığımızda çoğu zaman meydana gelme eğiliminde olan toplumsal cinsiyet "buharlaştırılmasına" karşı aktif olarak çalışırsak olasılıkları hayal edin (Verma, yakında çıkacak). Kadınların gereken şekilde tanınması ve kendi başlarına stratejik öneme sahip kalkınma aktörleri olarak kalkınma ve politika süreçlerine dahil edilmeleri halinde nelerin mümkün olabileceğini bir düşünün.

İklim değişikliğinin aktörleri ve uyum sağlayıcıları olarak kadınların dağlık bölgelerde sürdürülebilir uyumun anahtarı olduğuna dair çok az şüphe vardır. Kadınların kırılganlığını azaltmak ve toplumun bir bütün olarak değişen iklime uyum sağlama kapasitesini artırmak için, kadınlar önümüzdeki on yıllarda uygulanacak sürdürülebilir uyum stratejilerinin merkezinde yer almalıdır ve eğer bağlama özgü değerli uyum stratejilerine hak ettikleri şans verilecekse, gelecek için umut vermelidirler.

KATKIDA BULUNANLAR VE HAKEMLER

EDİTÖRLER

Christian Nellemann, UNEP/GRID-Arendal

Ritu Verma, ICIMOD

Lawrence Hislop, UNEP/GRID-Arendal

KARTOGRAFI

Riccardo Pravettoni

KATKIDA BULUNANLAR VE HAKEMLER

Manohara Khadka, **Hari Krishna**, **Eklabya Sharma**, **Neera Shrestha Pradhan**, **Andrea Perlis**, **Michael**

Kollmair - ICIMOD, Katmandu, Nepal

Ilan Kelman, **Asuncion Lera St. Clair** - CICERO, Norveç

Björn Alfthan, **Kathrine Johnsen**, **Bjørn Petter Kaltenborn**, **Riccardo Pravettoni**, **Petter Sevaldsen**, **Janet**

Fernandez Skaalvik - UNEP/GRID-Arendal, Norveç

Sabin Gurung, **Anuradha Koirala**, **Bishwo Khadka** - Maiti Nepal, Katmandu, Nepal

Anmol Jain, Bağımsız danışman, Hindistan **Kanchan**

Lama, Bağımsız danışman, Nepal **Eve Crowley**, FAO,
Roma, İtalya

Fatima Denton, IDRC, Ottawa Kanada

Interpol Genel Sekreterliği, Lyon, Fransa

Jay Silverman, Küresel Halk Sağlığı Bölümü, Kaliforniya Üniversitesi, San Diego, ABD

Reena Marwah, Delhi Üniversitesi, Hindistan

Mariel Aguilar-Stoen, Oslo Üniversitesi **Marlene**

Attzs, Batı Hint Adaları Üniversitesi

Frances Klatzel, Bağımsız danışman, Nepal

TEŞEKKÜRLER

Bu rapor Norveç Bakanlığı tarafından finanse edilmektedir. ICIMOD, CICERO ve UNEP/GRID-Arendal'dan oluşan HICAP: Himalaya İklim Değişikliğine Uyum Programı başlıklı konsorsiyum programının bir parçasıdır. Ortak editörler, bu çalışma için saha çalışmasına katılan uzak dağ köylerinden kadınlara ve özellikle değerli zamanlarını, açıklıklarını ve sıcaklıklarını saha ekibiyle paylaştıkları için teşekkür eder. Nepal'deki LIBIRD ve ACAP, değişen ortamlar hakkındaki derin bilgileri ve kültürel rehberlikleriyle saha ekibine yardımcı olmuştur.

FOTOĞRAF KREDİLERİ

1 Bartosz Hadyniak/iStockphoto **1** KingWu/iStockphoto **4** Lawrence Hislop **9**

Lawrence Hislop **10** Lawrence Hislop **13** Lhendup **14** Lawrence Hislop **16** Joerg

Boethling/Still Pictures **17** Kevin Landwer-Johan/iStockphoto **18** Mats Eriksson **19** Sarika

Samdani **19** Mohammad Rakibul Hasan **22** Lawrence Hislop **23** Lawrence Hislop **25** Lawrence

Hislop **30** Rajat Kumar Das **31** Eloise Biggs **33** Lawrence Hislop **34** Nabin Baral **34** Bartosz

Hadyniak/iStockphoto **34** Lawrence Hislop **35** Lawrence

Hislop **36** Lawrence Hislop **37** traveler1116/iStockphoto **39** Rene Droyer/iStockphoto

40 Lawrence Hislop **42** Biosphoto/Jean-Jacques Alcalay/Still Pictures **42** Palash Khan/Majority

World/Still Pictures **43** T.C. Malhotra/Lineair/Still Pictures **43** Sean

Sprague/Lineair/Lineair/Still Pictures **44** Joerg Boethling/Still Pictures **45** Prasanta

Biswas/Majority World/Still Pictures **47** Jonathan Alpeyrie/Getty Images **51** Shehzad

Noorani/Still Pictures **52** lubilub/iStockphoto **53** Riccardo Pravettoni **54** Lawrence

Hislop **55** Lawrence Hislop **56** Guenter Guni/iStockphoto **57** bernardo69/iStockphoto

59 Lawrence Hislop **60** Lawrence Hislop **68** Ritu Verma

REFERANSLAR

Alford, D. 1992. Himalaya Bölgesinin Hidrolojik Yönleri. ICIMOD Occasional Paper 18, International Centre for Integrated Mountain Development, Katmandu, Nepal, 68 s.

Arendt, A., Walsh, J., & Harrison, . 2009. Yirminci Yüzyılın sonlarında Kuzeybatı Kuzey Amerika'da buzul ve iklim değişiklikleri. İklim Dergisi 22: 4117-4134.

Asya Kalkınma Bankası (ADB). 1999. Ülke Brifing Belgesi, Nepal'de Kadınlar. Asya Kalkınma Bankası, Katmandu, Nepal.

Baden, S., Goetz, A.M., Green, C. & Guhathakurta, M. 1994. Bangladeş siklon müdahalesi kadınların ihtiyaçlarını karşılamada başarısız oldu. BRIDGE Report no. 26: Background Paper on Gender Issues in Bangladesh. <http://www.ids.ac.uk/bridge/dgb1.html> (Erişim tarihi 10 Kasım 2011).

Bajracharya, S. R., M. S. Shrestha, P. K. Mool, ve R. Thapa. 2010. Yaz Musonunda Uydu Yağış Tahmininin Doğrulanması; Hindu Kush-Himalaya Bölgesinin Hakim Alanı. Grazer Schriften der Geographie und Raumforschung Band 45: 281.

Bartlett, S. 2008. İklim Değişikliği ve Kentli Çocuklar: Düşük ve Orta Gelirli Ülkelerde Uyum için Etkiler ve Çıkarımlar. İnsan Yerleşimleri Tartışma Belgesi Serisi, Tema: İklim Değişikliği ve Kentler - 2. IIED, Londra.

Baten, M.A. & Khan, N.A. 2010. İklim Değişikliği Söyleminde Toplumsal Cinsiyet Meselesi: Teori ve Gerçeklik. Unnayan Onneshan, Dhaka.

Begum, R. 1993. Çevre Felaketlerinde Kadınlar: Bangladeş'teki 1991 Siklonu. Focus on Gender 1(1): 34-39 <http://www.jstor.org/stable/4030288> (Erişim tarihi 10 Kasım).

Behrman, J., Meizen-Dick, R. & Quisimbing, A. 2011. Büyük Ölçekli Arazi Anlaşmalarının Toplumsal Cinsiyete Etkileri. IFPRI, Washington D.C.

Berthier, E., Arnaud, Y., Kumar, R., Ahmad, S., Wagnon, P., & Chevallier, P. 2007. Himachal Pradesh'deki (Batı Himalaya, Hindistan) buzul kütle dengelerinin uzaktan algılama tahminleri. Çevrenin Uzaktan Algılanması 108: 327-338.

Bhambri, R. & Bolch T. 2009. Buzul haritalama: Hindistan Himalayalarına özel referansla bir inceleme. Fiziksel Coğrafyada İlerleme 33 (5): 672-704.

Bolch, T., Buchroithner, M. F., Peters, J., Baessler, M., & Bajracharya, S. 2008a. Uzun kaynaklı görüntüler kullanılarak Everest Dağı/Nepal bölgesindeki buzul hareketlerinin ve potansiyel olarak tehlikeli buzul göllerinin belirlenmesi. Doğal Tehlikeler ve Yer Sistem Bilimleri 8 (6): 1329-1340.

Bolch, T., Buchroithner, M., Pieczonka, T., & Kunert, A. 2008b. Corona, Landsat TM ve ASTER verileri kullanılarak 1962'den bu yana Khumbu Himal, Nepal'deki planimetrik ve hacimsel buzul değişiklikleri. Journal of Glaciology 54 (187): 592-600.

Brahme, R., Mehta, S., Sahay, S., Joglekar, N., Ghate, M., Joshi, S., Gangakhedkar, R., Risbud, A., Bollinger, R. & Mehendale, S. 2006. Hindistan'ın Pune kentinde cinsel yolla bulaşan hastalıklar kliniklerine başvuran kadın seks işçileri arasında HIV yaygınlığının korelasyonları ve eğilimi (1993-2002). J Acquir Immune Defic Syndr 41(1):107-113.

Brody, A., Demetriades, J. & Esplen, E. 2008. Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği: Bağlantıların Haritalandırılması - Bilgi ve Boşluklar Üzerine Bir Kapsam Belirleme Çalışması. BRIDGE, Sussex Üniversitesi, Sussex.

Caidong C. & Sorteberg A. 2010 Tibet'in Modellenmiş Kütle Dengesi

Plato Buzulu - İklim Değişikliğine Duyarlılık. Glaciology Dergisi 56 (196): 235 - 248.

Campbell, C. 2009. Güney Afrika'da HIV/AIDS'in gözden geçirilmesi (Corinne Squire tarafından). Sağlık Yönetimi Dergisi 11 (1): 251-263.

Carey, M. 2005. Buzullarla yaşamak ve ölmek: Peru'da insanların çığ ve sel patlamalarına karşı tarihsel kırılganlığı. Küresel ve Gezegenel Bilim 47: 122-124.

Cenderelli, D.A. & Wohl, E.E. 2003. Everest Dağı bölgesindeki buzul-göl patlaması taşkınlarının akış hidroliği ve jeomorfik etkileri, Nepal. Yeryüzü Süreçleri ve Yeryüzü Şekilleri 28: 385-407.

Chen, Y., Xu, C., Chen, Y., Li, W. & Liu, J. 2010 Karakoram dağlarının kuzey yamacındaki Yarkant nehri havzasında buzul-göl patlaması taşkınlarının iklim değişikliğine tepkisi, Çin. Quaternary International 226: 75-81. Chettri, N., Shakya, B.,

Thapa, R. & Sharma, E. 2008. Hindukuş-Himalayalar'da korunan alan sisteminin durumu: PA kapsamının bir analizi. Uluslararası Biyoçeşitlilik Bilimi ve Yönetimi Dergisi

4:164-178.

CIDA. 2002. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve İklim Değişikliği: İklim değişikliği konusunda harekete geçerken neden toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alalım? Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı (CIDA), Hull.

Connell, R.W. 2005. Kapı Bekçileri Arasında Değişim: Küresel Arenada Erkekler, Erkeklikler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. Signs 30:3.

Cruz, R.V., Harasawa, H., Lal, M., Wu, S., Anokhin, Y., Punsalma, B., Honda, Y., Jafari, M., Li, C., Huu Ninh, N. 2007. İklim Değişikliği 2007: Etkiler, Uyum ve Kırılganlık - Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Dördüncü Değerlendirme Raporuna Katkı ve Çalışma Grubu II. Parry, M.L., Canziana, O.F., Palutikok, J.P., Van der Linden, P.J. ve Hanson, C.E. (editörler). Cambridge: Cambridge University Press, Cambridge, s.469-506.

Curtol, F., Decarli, S., Di Nicola, A. & Savona, E.U. 2004 İtalya'da insan ticareti mağdurları: Adli bir bakış açısı. International Review of Victimology 11(1):111-141.

Daley, E. 2011. Arazi Üzerindeki Ticari Baskıların Cinsiyete Dayalı Etkileri. Mokoro, Londra.

Decker, M.R., McCauley, H.L., Phuengsamran, D., Janyam, S. Seage III, G.R. & Silverman, J.G. 2010. Tayland'daki kadın seks işçileri arasında şiddet mağduriyeti, cinsel risk ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyon belirtileri. Sex Transm Infect 86: 236-240.

Dekens, J. & Bajracharia, M. 2009. Hindukuş-Himalayalar'da İklim Kaynaklı Su Stresleri ve Tehlikelerine Uyum Sağlama. Sürdürülebilir Dağ Gelişimi 56: 34-37.

Denton, F. 2002. İklim değişikliği kırılganlığı, etkileri ve adaptasyon. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma 10 (2): 10-20.

Devendra, C & Chantalakhana, C. 2002. Hayvanlar, yoksul insanlar ve gıda güvensizliği: etkin doğal kaynak yönetimi yoluyla geçim kaynaklarının iyileştirilmesi için fırsatlar. Tarımda Görünüm 31 (3): 161-175.

Du, M. Y., Kawashima, S., Yonemura, S., Zhang, X. Z., & Chen, S. B. 2004. Son yıllarda Tibet platosundaki insan faaliyetleri ve iklim değişikliği arasındaki karşılıklı etki. Küresel ve Gezegenel Değişim, 41: 241-249.

Dussailant, A., Benito, G., Buytaert, W., Carling, P., Meier, C. &

Espinoza, F. 2010. Patagonya'da tekrarlanan buzul-göl patlaması taşkınları: Artan bir tehlike mi? Doğal tehlikeler: 54: 469-481.

Enarson, E. 2000. Toplumsal Cinsiyet ve Doğal Afetler. InFocuss Kriz Müdahale ve Yeniden Yapılandırma Programı. Çalışma Belgesi I, İyileştirme ve Yeniden Yapılandırma Bölümü, ILO, Cenevre.

Eriksson, M., Jianchu, X., Shrestha, A.B., Vaidya, R.A., Nepal, S. & Sandstorm, K. 2009. Değişen Himalayalar - İklim Değişikliğinin Büyük Himalayalar'daki Su Kaynakları ve Geçim Kaynakları Üzerindeki Etkileri. ICIMOD, Katmandu.

FAO. 2010a. Tarımsal ve kırsal kalkınmanın toplumsal cinsiyet boyutları: yoksulluktan çıkışta farklılaştırılmış yollar. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Roma.

FAO. 2010b. Değişen iklimde çiftçiler: cinsiyet önemli mi? Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Roma. <http://www.fao.org/docrep/013/i1721e/i1721e00.htm> (Erişim tarihi 20 Ekim 2011)

FAO. 2011. Gıda ve Tarımın Durumu - Tarımda Kadınlar: Kalkınmada Cinsiyet Uçurumunun Kapatılması. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Roma.

Federici, P.R. & Pappalardo, M. 2010. Deniz Alpleri Bölgesinde Buzul Çekilmesi. Geografiska Annaler: Seri A. Fiziksel Coğrafya 92: 361-373. Flowers, B. 2001 Seks ticareti endüstrisinin dünya çapında çocukları sömürmesi. Annals of the American Academy of Political and Social Science

575: 147-157.

German, L., Ramisch, J. & Verma, R. 2010. Biyofiziksel Olanın Ötesinde: Tarım ve Doğal Kaynak Yönetiminde Bilgi, Kültür ve Güç. Springer, Londra ve New York.

Goudet, S.M., Fair, S., Bogin, B.A., Griffiths, P.L. 2011. Hamile Kadınların ve Toplum Sağlığı Çalışanlarının Bangladeş, Dakka'nın Gecekondu Mahallelerindeki Bebekler ve Küçük Çocuklar Arasındaki Yetersiz Beslenmenin Temel Nedenlerine İlişkin Algıları. American Journal of Public Health 101 (7): 1225 - 1233.

Gupta, A. & Ferguson, J. 1997. Kültür, Güç, Mekan: Bir Dönemin Sonunda Etnografi. İçinde: Kültür, İktidar, Yer: Explorations in Critical Anthropology içinde. Gupta, A. & Ferguson, J. (Editörler), Duke University Press, Durham, North Carolina, pp.1-29.

Gupta, J., Termeer, K., Klostermann, J., Meijerink, S., Van den Brink, M., Jong, P. & Nootboom S. 2008. 'Değişim için Kurumlar': Toplumun Uyum Kapasitesini Sağlayacak Kurumların İçsel Özelliklerini Değerlendirme Yöntemi Klimat Voor Ruimte tarafından hazırlanan rapor, Eylül 2008.

Gupta, S. 2010. Hindistan'da tüberküloz sağlık sorunları örüntüleri: Toplumsal cinsiyet perspektifi. Uluslararası Bulaşıcı Hastalıklar Dergisi 14: 153.

Heffernan, C., Mixturelli, F., Pilling, D. 2003. Hayvancılık ve Yoksullar: Kenya, Hindistan ve Bolivya'dan Bulgular. Hayvan Sağlığı Programı, Uluslararası Kalkınma Departmanı (DFID), Londra.

Hewitt, K. 2005. Karakoram Anomalisi mi? Buzul genişlemesi ve 'yükseklik etkisi', Karakoram Himalaya. Dağ Araştırma ve Geliştirme 25: 332-340.

Hodge, D.R. & Lietz, C.A. 2007. Kadın ve çocukların uluslararası cinsel ticareti: Literatürün gözden geçirilmesi. Affilia 22(2): 163-174. Hussain, I. 2007. Yoksul yanlış müdahaleler için sulama yönetiminin toplumsal cinsiyet ve çeşitlilik boyutlarını anlamak. Sulama ve

Drenaj: 56: 299-305.

ICIMOD. 2009a. Büyük Himalaya Bölgesi'nde Çok Fazla ve Çok Az Suya Yerel Tepkiler. Uluslararası Entegre Dağ Kalkınma Merkezi (ICIMOD), Katmandu, Nepal.

ICIMOD. 2009b. Değişen Himalayalar. Uluslararası Entegre Dağ Kalkınma Merkezi (ICIMOD), Katmandu, Nepal.

ICIMOD. Yakında yayınlanacak. Hindu Kush-Himalayalar'da Eşit Olmayan Koşullarda Tarımın Geliştirilmesi: Nepal ve Hindistan'dan Vaka Çalışmaları. Uluslararası Entegre Dağ Kalkınma Merkezi (ICIMOD), Katmandu, Nepal.

ILO. 2008. Kadınlar için küresel istihdam eğilimleri - Mart 2008. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Cenevre. ISBN 978-92-2- 121034-4.

Immerzeel, W.W., van Beek, L.P.H. & Bierkens, M.F.P. 2010. İklim Değişikliği Asya Su Kulelerini Etkileyecek. Bilim: 328: 1382-1385.

INTERPOL. 2009. İnsan ticareti. Fact Sheet ref COM/ FS/2009-12/THB-02. <http://www.interpol.int/Public/ICPO/FactSheets/THB02.pdf>. (Erişim tarihi 20 Eylül 2011).

IPCC. 2001. Summary for Policymakers - Climate Change 2001: Impacts, Adaptation and Vulnerability, Report of Working Group II of the International Panel on Climate Change (IPCC), Chapter 19. <http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4-wg2-chapter19.pdf>. <http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4-wg2-chapter19.pdf> (Erişim tarihi 11 Ekim 2011).

IPCC. 2007. İklim Değişikliği 2007: Fiziksel Bilim Temeli. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Dördüncü Değerlendirme Raporuna Çalışma Grubu I'i Katkısı. Solomon, S., Qin, D., Manning, M., Chen, Z., Marquis, M., Averyt, K.B., Tignor, M., Miller, H.L. (eds). Cambridge University Press, Cambridge ve New York, 996 s.

Jianchu, X., Eriksson, M., Ferdinand, J. & Merz, J. (eds.) 2006. Himalayalar'da ani sellerin yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma. Lhasa, PRC'de düzenlenen uluslararası çalıştayın raporu, 23-28 Ekim 2005. Uluslararası Entegre Dağ Kalkınma Merkezi (ICIMOD), Katmandu, Nepal.

Johnsson-Latham, G. 2007. Sürdürülebilir Kalkınmanın Bir Önkoşulu Olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Üzerine Bir Çalışma: Kadınların Küresel Olarak Erkeklerden Daha Sürdürülebilir Bir Şekilde Yaşama, Daha Küçük Bir Ekolojik Ayak İzi Bırakma ve Daha Az İklim Değişikliğine Neden Olma Dereceleri Hakkında Bildiklerimiz. Çevre Danışma Konseyi'ne Rapor, İsveç.

Kaser, G., Cogley, J. G., Dyurgeroy, M. B., Meier, M. F. & Ohmura, A. 2006. Buzulların ve buz örtülerinin kütle dengesi: 1961-2004 için fikir birliği tahminleri. Jeofizik Araştırma Mektupları 33 (19): L19501.

Kaser, G., Großhauser, M. & Marzeion, B. 2010. Farklı iklim rejimlerinde buzulların su mevcudiyetine katkı potansiyeli. PNAS, 8 Kasım'da çevrimiçi yayınlandı. DOI: 10.1073/pnas.1008162107

Kelly, L. 2005. İstedğin her şeyi bulabilirsin: Avrupa içinde ve Avrupa'ya yönelik insan ticareti araştırmaları üzerine eleştirel bir düşünce. Uluslararası Göç 43(1/2): 235-265.

Kelly P.M. & Adger W.N. 2000. İklim Değişikliğine Karşı Hassasiyetin Değerlendirilmesi ve Adaptasyonun Kolaylaştırılmasında Teori ve Uygulama. İklim Değişikliği 47: 325-352.

Khadka, M. 2010. Nepal Toplumunda Dışlanma Neden Devam Ediyor?

Ormanlık mı? Orman Politikası Sürecinde Yardım, Bilgi ve Güç. Lambert Academic Publishing, Almanya.

Khadka, M., Verma, R., Badola, R. & Wangdi, C. Baskıda. Himalayalar'da Toplumsal Cinsiyet Deneyimleri ve İklim Değişikliğine Tepkiler: Kongre Özeti, Dünya Kadın Kongresi Panel Özeti, Temmuz 2011, Ottawa. Uluslararası Entegre Dağ Kalkınma Merkezi (ICIMOD), Katmandu, Nepal.

Kristjanson, P., Waters-Bayer, A., Johnson, N., Tipilda, A., Njuki, J., Baltenweck, I., Grace, D. & MacMillan, S. 2010. Hayvancılık ve Kadınların Geçim Kaynakları: Son Kanıtların Gözden Geçirilmesi. Uluslararası Hayvancılık Araştırma Enstitüsü (ILRI), Nairobi, Kenya.

Lambrou, Y. & Nelson, S. 2010. Değişen İklimde Çiftçiler: Cinsiyet Önemli mi? - Andhra Pradesh, Hindistan'da Gıda Güvenliği. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Roma.

Leduc, B. 2009. Himalayalar'da Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği. 5-25 Ekim 2009 tarihleri arasında "Himalayalarda İklim Değişikliği" konulu e-tartışma için arka plan belgesi: ICIMOD ve APMN tarafından düzenlenen 'Toplumsal Cinsiyet Perspektifi' konulu e-tartışma için arka plan belgesi. Uluslararası Entegre Dağ Kalkınma Merkezi (ICIMOD), Katmandu, Nepal.

Leduc, B. & Shrestha, A. 2008. Hindu Kush-Himalayalar'da Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği: Nepal Vaka Çalışması. Uluslararası Entegre Dağ Kalkınma Merkezi (ICIMOD), Katmandu, Nepal.

Lemke, P., Ren, J., Alley, R., Allison, I., Carrasco, J., Flato, G., Fujii, Y., Kaser, G., Mote, P., Thomas, R. & Zhang, T. 2007. Gözlemler: Kar, Buz ve Donmuş Zemindeki Değişimler. İçinde: İklim değişikliği 2007: fiziksel bilim temeli; politika yapımcılar için özet, teknik özet ve sıkça sorulan sorular. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Dördüncü Değerlendirme Raporu'na Çalışma Grubu I katkısının bir bölümü. ISBN: 92-9169-121-6

Liu, S., Zhang, Y., Zhang, Y. & Ding, Y. 2009. Yangtze Nehri kaynak bölgesinde buzul akışının ve gelecekteki eğilimlerin tahmini, Çin. Journal of Glaciology 55 (190): 353-362.

MacDonald, R. 2005. Kadınlar Tsunami'den Nasıl Etkilendi? Oxfam'dan Bir Perspektif. PLoS Medicine 2(6): e178.

MacGregor, S. 2010. 'Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği': Etkilerden Söylemlere. Hint Okyanusu Bölgesi Dergisi 6: 223-238.

Mackenzie, F.1995. "Çiftlik, Gözetimsiz Bırakılamayacak Bir Çocuk Gibidir": Kenya, Central Province'de Toplumsal Cinsiyet, Toprak ve Emek. IDS Bulletin 26 (1): 17-23.

Masika R. & Joekes, S. 1997. Çevresel Olarak Sürdürülebilir Kalkınma ve Yoksulluk: Bir Toplumsal Cinsiyet Analizi. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi için Hazırlanan Rapor, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (Sida), Ekim 1997.

Metha, M. 2007. Toplumsal Cinsiyet Önemlidir: Güney Asya'da Afet Riskinin Azaltılması için Dersler. Entegre Dağ Kalkınma Merkezi (ICIMOD), Katmandu, Nepal.

Mitchell, T., Tanner, T. & Lussier, K. 2007. Neye İhtiyacımız Olduğunu Biliyoruz: Güney Asyalı Kadınlar İklim Değişikliğine Uyum Konusunda Konuşuyor. Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü (IDS), Sussex.

Monzini, P. 2004. Batı ve Orta Avrupa'da kadın ve kız çocuklarının ticareti ve organize suçların katılımı. International Review of Criminology 2:73-88.

Moore, D., 1993. Contesting Terrain in Zimbabwe's Eastern Highlands: Political Ecology, Ethnography and Peasant Resource Struggles, in Economic Geography, Vol.69, p.380-401.

Motiee, H., McBean, E., Semsar, A., Gharabaghi, B., & Ghomashchi, V. 2006. Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetiminde Geleneksel Hanların Katkılarının Değerlendirilmesi. Su Kaynakları Geliştirme Dergisi 22 (4): 575-88.

Munamati, M. & Nyagumbo, I. 2010. Yarı kurak güney Zimbabwe'de ölü seviye konturları kullanılarak yerinde yağmur suyu hasadı: Gwanda bölgesinde sosyo-ekonomik faktörlerin performans ve etkinlikteki rolü üzerine görüşler. Physics and Chemistry of the Earth 35: 699-705.

NCVST. 2009. Savunmasızların Gözünden Savunmasızlık: İklim Değişikliği Kaynaklı Belirsizlikler ve Nepal'in Kalkınma Çıkmazları. Sosyal ve Çevresel Geçiş Enstitüsü-Nepal (ISET-N, Katmandu) ve Sosyal ve Çevresel Geçiş Enstitüsü (ISET, Boulder, Colorado) Nepal İklim Hassasiyeti Çalışma Ekibi (NCVST) için, Katmandu, Nepal.

Neemayer, E. & Plümper, T. 2007. Doğal Afetlerin Cinsiyetlendirilmiş Doğası: Katastrofik Olayların Yaşam Beklentisindeki Cinsiyet Uçurumu Üzerindeki Etkisi, 1981-2002. Annals of the Association of American Geographers 97: 551-566.

Nelson, V., Meadows, K., Cannon, T., Morton, J. ve Martin, A. 2002. Belirsiz Tahminler, Görünmez Etkiler ve İklim Değişikliği Adaptasyonlarında Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması İhtiyacı. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma 10: 51-59.

Nicholson, L., Marin, J., Lopez, D., Rabatel, A., Brown, F. & Rivera, A. 2009. Yukarı Huasco vadisinin buzul envanteri, Norte Chico, Şili: Buzul özellikleri, buzul değişimi ve orta Şili ile karşılaştırma.

Annals of Glaciology 50: 111-118

Paul, F., Kaab, A. & Haeblerli, W. 2007. Alpler'deki son buzul değişiklikleri uydu tarafından gözlemlendi: Gelecekteki izleme stratejileri için sonuçlar. Küresel ve Gezegenel Değişim 56: 111-122.

Peduzzi, P., Herold, C. & Silverio, W. 2010. Yüksek irtifadaki buzul hacmi değişiminin ve kalan kalınlığın uygun maliyetli bilimsel teknikler kullanılarak değerlendirilmesi: Nevada Coropuna (Peru) örneği. Kriyosfer Tartışmaları 3: 831-856.

Pellicciotti, F., Bauder, A. & Parola, M. 2010. İsviçre Alpleri'nde buzulların akarsu akışı eğilimleri üzerindeki etkisi. Su Kaynakları Araştırması 46: W10522

Pradhan, E. K., West, K. P., Katz, J., LeClerq, S. C., Khatri, S. K. & Shrestha, S. R. 2007. Nepal'de sele bağlı ölüm riski. Disasters 31: 57-70.

Rasul, G. 2011. Güney Asya'da Gıda Güvenliği ve Tarımsal Sürdürülebilirlikte Himalaya Dağ Sistemlerinin Rolü. Uluslararası Kırsal Yönetim Dergisi 6 (1): 95-116.

Rees, H. G. & Collins, D. N. 2006. Buzullarla beslenen Himalaya nehirlerindeki akışın iklimsel ısınmaya tepkisindeki bölgesel farklılıklar. Hidrolojik Süreçler 20: 2157-2169.

Rhoades, R. 2007. Mama Cotacachi'deki buzulun kayboluşu: Ekvador And Dağları'nda etnoekolojik araştırma ve iklim değişikliği. Pirineos 163: 37-50.

Richardson, S.D. & Reynolds, J.M. 2000. Himalayalar'daki buzul tehlikelerine genel bir bakış. Quaternary International 65-66: 31-47.

Robinson, M. 2006. İklim Değişikliği ve Adalet, IIED Barbara Ward Konferansı, 11 Aralık, 2006. Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü (IIED), Londra.

Sarkar K, Ba, B., Mukherjee, R., Chakraborty, S., Saha, ., Ghosh, A. & Parson, S. 2008. Doğu Hindistan'daki Genelevlerde Çalışan Seks İşçilerinde Seks Ticareti, Şiddet, Pazarlık Becerisi ve HIV Enfeksiyonu, Bitişik

Nepal, Bhutan ve Bangladeş. J Health Popul Nutr 26(2): 223-231.

Salick, J., Fang, Z.D. & Byg, A. 2009. Doğu Himalaya alpin bitki ekolojisi, Tibet etnobotanisi ve iklim değişikliği. Global Environmental Change-Human and Policy Dimensions 19(2): 147-155.

Schild, A. 2008. Hindu Kush-Himalayalar örneği: ICIMOD'un iklim değişikliği ve dağ sistemleri konusundaki konumu. Dağ Araştırma ve Geliştirme 28: 328-331.

Schild, A., & Vadya, R.A. 2009. Su Depolama Kapasitesinin Geliştirilmesinde ICIMOD'un Gelişen Rolü. Sürdürülebilir Dağ Gelişimi 56: 38-41.

Shackleton, C., Paumgarten, F., Mthembu, T., Ernst, L., Pasquini, M. & Pichop, G. 2010. Güney Afrika, Durban'ın kentsel ve kent çevresi bölgelerinde Afrika'ya özgü sebzelerin üretimi ve ticareti. Development Southern Africa 27: 291-308.

Shahgedanova, M., Nosenko, G., Khromova, T. & Muraveyev, A. 2010. 20. yüzyılın ortalarından itibaren Rusya Dağları'nda buzul küçülmesi ve iklim değişikliği: Uzaktan algılama ve PRECIS bölgesel iklim modeli kullanılarak yapılan bir değerlendirme. Jeofizik Araştırma Dergisi-Atmosfer 115: D16107

Sharma, E., Chettri, N., & Oli, K.P. 2010. Dağ biyoçeşitliliğinin korunması ve yönetimi: Hindukuş-Himalayalar'daki politika ve uygulamalarda bir paradigma değişimi. Japonya Ekoloji Derneği. Ecol Res 25: 909-923.

Shekhar, M. S., Chand, H., Kumar, S., Srinivasan, K. & Ganju, A. 2010. Batı Himalaya'da iklim değişikliği çalışmaları. Annals of Glaciology 51: 105-112.

Shrestha, M.S. & Takara. 2007. Güney Asya'daki Sellerin Etkileri. Asya ve Okyanus Jeoloji Derneği (AOGS) toplantısında sunulan bildiri, Bangkok, 31 Temmuz - 3 Ağustos, 2007.

Sijbesma, C., Verhagen, J., Nanavaty, R & James, A.J. 2009. Evsel su tedarikinin cinsiyet ve gelir üzerindeki etkileri: Hindistan'ın Gujarat eyaletinde kuraklığa eğilimli bir bölgede yapılan katılımcı bir çalışmanın sonuçları. Su Politikası 11 (1): 95 - 105.

Silverman, J. 2007 Mumbai, Hindistan'daki seks ticareti mağdurlarının deneyimleri. Int J Gynaecol Obstet 97(3): 221-6.

Silverman, J. G., Decker, M.R., Gupta, J. Maheshwari, A., Patel, V. & Raj. A. 2006. Mumbai, Hindistan'da kurtarılan seks ticareti mağduru kadın ve kızlar arasında HIV prevalansı ve belirleyicileri. J Acquir Immune Defic Syndr 43(5): 588-93.

Silverman, J.G., Decker, M.R., Gupta, J., Maheshwari, A., Willis, B.M. & Raj, A. 2007. Seks ticareti yapılan Nepalli kızlarda ve kadınlarda HIV prevalansı ve enfeksiyon belirleyicileri. Amerikan Tıp Birliği JAMA 298(5): 536-42.

Silverman, J.G. 2011. Ergen kadın seks işçileri: görünmezlik, şiddet ve HIV. Archives of Disease in Childhood 96 (5): 478-481.

Terry, G. 2009. Toplumsal Cinsiyet Adaleti Olmadan İklim Adaleti Olmaz: Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma 17(1) içinde, Sorunlara Genel Bir Bakış: 5-18.

Thomas-Slayter, B. & Bhatt, N. 1994. Toprak, Hayvancılık ve Geçim Kaynakları: Bir Nepal Köyünde Cinsiyet, Kast ve Etnisitenin Değişen Dinamikleri. İnsan Ekolojisi 22(4): 467-494.

UNDP. 2006. İnsani Gelişme Raporu: Kıtlığın Ötesinde: Güç, Yoksulluk ve Küresel Su Krizi. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), New York.

UNDP. 2009. İnsani Gelişme Raporu 2007/2008. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), New York.

UNDP. 2010a. İnsani Gelişme Raporu 2010, 20. Yıldönümü Baskısı - Ulusların Gerçek Zenginliği: İnsani Gelişmeye Giden Yollar. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), New York.

UNDP. 2010b. Güç, Ses ve Haklar: Asya ve Pasifik'te Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Bir Dönüm Noktası, Asya Pasifik İnsani Gelişme Raporu, Kolombo: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Asya Pasifik Bölgesel Merkezi.

UNDP & GROOTS. 2011. Dirençli Kalkınmaya Liderlik Etmek: Tabandan Kadınların Öncelikleri, Uygulamaları ve Yenilikleri. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), New York.

UNEP. 1995. Yoksulluk ve Çevre: Kısa Vadeli İhtiyaçlar ile Uzun Vadeli Sürdürülebilirlik Hedeflerinin Uzlaştırılması. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Nairobi.

UNEP, 2004. Suyun düşüşü. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, GRID-Arendal. <http://www.grida.no/publications/fall-of-the-water/> (Erişim Tarihi: 03 Ekim 2011)

UNEP. 2009. Çevresel gıda krizi. Hızlı müdahale değerlendirmesi. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, GRID-Arendal. <http://www.grida.no/publications/tr/food-crisis/> (Erişim Tarihi: 03 Ekim 2011)

UNEP. 2010. Çok fazla, çok az su: Hindukuş-Himalayalar ve Orta Asya'da iklim değişikliğine uyum. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, GRID-Arendal. <http://www.grida.no/publications/too-much-too-little-water/> (Erişim 03 Ekim 2011)

UNEP-WCMC. 2002. Dağ nöbeti: dağlarda çevresel değişim ve sürdürülebilir kalkınma. UNEP-Dünya Koruma İzleme Merkezi (UNEP-WCMC) Biyoçeşitlilik Serisi 12.

BM Kadın İzleme Örgütü. 2009. Bilgi Notu: Kadınlar, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve İklim Değişikliği, http://www.un.org/womenwatch/feature/climate_change/ (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2011).

ABD Dışişleri Bakanlığı, 2004. İnsan Ticareti Raporu - Haziran 2004. <http://www.state.gov/documents/organization/34158.pdf> (Erişim tarihi 03 Ekim 2011).

Verma, R. 2001. Toplumsal Cinsiyet, Arazi ve Geçim Kaynakları: Çiftçilerin Gözünden. Uluslararası Kalkınma Araştırma Merkezi (IDRC), Ottawa.

Verma, R. 2007a. "Toprak Olmadan Hiç Kimsesiniz": Doğu Afrika'da Kadınların Toprağa Erişiminin ve Toprak Mülkiyeti İlişkilerinin Kritik Boyutları. IDRC Doğu Afrika için Kadınların Erişimi ve Hakları ile Toprak Mülkiyetinde Toplumsal Cinsiyet İlişkileri Kapsam Belirleme Çalışması. Uluslararası Kalkınma Araştırma Merkezi (IDRC), Ottawa.

Verma, R. 2007b. "Biz Toprağız ve Toprak da Biziz": Kenya'daki Pastoralistler için Arazi Mülkiyetinin Karmaşıklığı, Kenya'daki Pastoralistler için Mülkiyet Güvenliği üzerine SARD Girişimi Çalışması. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Roma.

Verma, R. 2008. İklim Değişikliğinden Etkilenen Savunmasız İnsanların Yapısal ve Sosyo-Kültürel İhtiyaçlarının Bir Araya Getirilmesi: Bangladeş ve Malawi'de Okul Direncinin Güçlendirilmesi. IDS ve Action Aid Projesi için Yayınlanmamış Rapor: Seçilmiş Okullarda İklim Risklerini Proje Tasarımı, Uygulama ve Sermaye Yatırımına Entegre Eden Süreçler. Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü (IDS), Sussex.

Verma, R. Yakında yayınlanacak, 'Anaakımlaştırma' mı Buharlaştırma mı? Uluslararası Kalkınmada Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Değişim için Düşünceler ve Zorluklar, Çalışma Konferansı Belgesi, Bhutan+10: Değişen Dünyada Toplumsal Cinsiyet ve Sürdürülebilir Kalkınma. Uluslararası Entegre Dağ Kalkınma Merkezi (ICIMOD), Katmandu, Nepal.

Verma, R. Yakında çıkacak. Toprağın Cinsiyetlendirilmiş ve Pastoral Mülksüzleştirmeleri, Peki Yeni Olan Ne? Arazi Gasplarının Süreklilikleri ve Kopuklukları

Doğu ve Güney Afrika. Feminist Ekonomi: Toplumsal Cinsiyet, Toprak ve Gıda Güvenliği Özel Sayısı.

UNISDR. 2007. 2007 Sayılarla Afetler. Birleşmiş Milletler Uluslararası Afet Azaltma Stratejisi (UNISDR), İsviçre.

Wang, X., Xie, Z., Feng, Q.H., Yang, Y.L., Yang, M.Q. & Jin, J. 2005. Yangtze nehrinin kaynak bölgesindeki buzulların iklim değişikliğine tepkisi. *Glaciology and Geocryology Dergisi*, 27: 498-502.

Wang, Y. T., Hou, S. G. & Liu, Y. P. 2009. 1971/72-2001/02 döneminde Karlık Şan, doğu Tien Şan'daki buzul değişiklikleri. *Annals of Glaciology* 50: 39-45.

Wilbanks, T., 2007, Ölçek ve Sürdürülebilirlik. *İklim Politikası* 7: 278-287

Winiger, M., Gumpert, M. & Yamout, H. 2005. Karakurum-Hindukuş-

Batı Himalaya: Yüksek irtifa su kaynaklarının değerlendirilmesi. *Hidrolojik Süreçler* 19 (12): 2329-2338.

Dünya Afet Raporu. 2009. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, Cenevre, İsviçre.

Yang, B., Brauning, A., Liu, J. J., Davis, M.E & Yajun, S. 2009. Buz çekirdekleri ve ağaç halkalarından çıkarılan son 600 yıl boyunca Tibet Platosu'ndaki sıcaklık değişiklikleri. *Küresel ve Gezegenel Değişim* 69: 71-78.

Yao, T., Pu, J., Lu, A., Wang, Y., & Yu, W. 2007. Son Buzul Çekilmesi ve Tibet Platosu, Çin Çevresindeki Bölgelerde Hidrolojik Süreçler Üzerindeki Etkisi. *Arktik, Antarktik ve Alp Araştırmaları* 39(4): 642-650.

www.unep.org

Birleşmiş Milletler Çevre Programı
P.O. Box 30552 - 00100 Nairobi, Kenya Tel:
+254 20 762 1234
Faks: +254 20 762 3927
e-posta: unepubb@unep.org www.unep.org

